

**Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет менеджменту і маркетингу
Кафедра економіки**

**ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ КОМІСІЇ:**

Завідувач кафедри,
д.е.н., проф.

_____ Ігор ВІНІЧЕНКО
« ____ » _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: ОЦІНКА ТА ОБҐРУНТУВАННЯ ШЛЯХІВ ПОЛІПШЕННЯ
ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВИ**

Освітньо-професійна програма «Економіка»
Спеціальність 051 «Економіка»
Ступінь вищої освіти: Магістр

Здобувач

Едуард РОЗДОБУДЬКО

Науковий керівник,
д.е.н., доцент

Алла СІТКОВСЬКА

Дніпро – 2023

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: Менеджменту і маркетингу
Кафедра: Економіки
Освітньо-професійна програма: «Економіка»
Спеціальність: 051 «Економіка»
Ступінь вищої освіти: Магістр

ЗАТВЕРДЖУЮ
Зав. кафедри _____
« ____ » _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ на підготовку кваліфікаційної роботи

Роздобудько Едуарду Олександровичу
_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

Тема роботи: Оцінка та обґрунтування шляхів поліпшення фінансового стану підприємстві

Науковий керівник: ____ Сітковська А.О., д.е.н., доцент _____
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затвержені наказом по ДДАЕУ від «10» жовтня 2023 року № 3067

2. Термін подання здобувачем роботи: _____
3. Вихідні дані до роботи: річні звіти підприємства, виробничо-фінансові плани.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Вступ

Теоретичні основи оцінки фінансового стану підприємства

Оцінка фінансового стану аграрного підприємства

Шляхи поліпшення фінансового стану підприємства

Висновки і пропозиції

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Методика комплексної оцінки фінансового стану аграрного підприємства; Основні показники виробничо-фінансової діяльності підприємства; Динаміка прибутку в фермерському господарстві; Пріоритетні напрями фінансової стратегії аграрного підприємства; Економічна ефективність від впровадження оптимізаційної структури посівів.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретичні основи оцінки фінансового стану підприємства		
2	Оцінка фінансового стану аграрного підприємства		
3	Заходи поліпшення фінансового стану підприємства		
4	Оцінка ризиків, які впливають на фінансовий стан підприємства		
5	Висновки і пропозиції		
6	Оформлення дипломної роботи		

Здобувачка
РОЗДОБУДЬКО

_____ (підпис)

_____ Едуард
(прізвище та ініціали)Науковий керівник _____
(підпис)_____ Алла СІТКОВСЬКА
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

ТЕМА: «ОЦІНКА ТА ОБҐРУНТУВАННЯ ШЛЯХІВ ПОЛІПШЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВІ»

Кваліфікаційна робота містить: 75 с., 13 рис., 19 табл., 1 додаток, 48 літературних джерел.

Об'єктом дослідження є фінансовий стан діяльності підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні і практичні аспекти фінансового стану підприємства.

Метою роботи є обґрунтування теоретичних засад та прикладних рекомендацій щодо оцінки фінансового стану підприємства та обґрунтування шляхи його підвищення.

Методи дослідження: загальнонаукові методи (системного та комплексного аналізу, синтезу, диференціації, індукції та дедукції, узагальнення та аналогії), методи наукового абстрагування, економіко-статистичного аналізу, економіко-математичного моделювання.

Розглянуто сутність категорії «фінансовий стан» і «фінансовий результат». Досліджено підходи і методи до оцінки фінансового стану фермерського господарства, проаналізовано фактори, які впливають на неї. Здійснена діагностика виробничої діяльності підприємства та визначено рівень його фінансового потенціалу. Обґрунтовані шляхи поліпшення фінансового стану підприємстві.

Результати впроваджені в фермерське господарство «ОРХІДЕЯ» Дніпровського району Дніпропетровської області.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

Фінансовий стан, рентабельність, прибуток, фінансовий результат, ризик

KEYWORDS

Financial condition, profitability, profit, financial result, risk

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА	9
1.1. Сутність фінансового стану підприємства та фактори, які впливають на нього	9
1.2. Методи оцінювання фінансового стану підприємства	15
Висновки до першого розділу	25
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА	27
2.1. Організаційно-економічна характеристика діяльності підприємства	27
2.2. Оцінка фінансових результатів діяльності підприємства	34
2.3. Оцінка фінансової стійкості і платоспроможності підприємства	41
Висновки до другого розділу	48
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА	50
3.1 Організаційно-економічні заходи поліпшення фінансового стану підприємства	50
3.2 Оцінка ризиків, які впливають на фінансовий стан підприємства	57
Висновки до третього розділу	66
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми.

В даний час досягнення переваг відносно конкурентів для підприємства є життєво важливим завданням, тому керівники знаходяться в постійному винаході креативних, нестандартних елементів управління задля підвищення конкурентоспроможності. Загострення ринкової конкуренції підштовхує учасників до пошуку нових форми і методів перемоги у боротьбі. В сформованих умовах ефективний, динамічний і раціональний розвиток підприємствам можливо досягти лише проводячи успішне управління фінансовим станом, в результаті якого очікується отримання підвищення його конкурентоспроможності. Тільки при ефективному управлінні фінансовим станом підприємства можливо домогтися привілей на ринку, як і виступає потрібною умовою для організації його конкурентної позиції. Тому на сучасному етапі гостро стоїть питання про необхідність вивчення фінансового стану на мікрорівні, що сприятиме вирішенню конкретних завдань у конкретній ринковій ситуації і призведе до підвищення ефективності управління підприємством в цілому. Результативні показники ділової активності, отримані в результаті проведеного аналізу використовуються різноманітними користувачами інформації, які ставлять перед собою завдання проаналізувати ці показники з метою узагальнення і прийняття рішень щодо векторів його діяльності, забезпечити тим самим мінімізацію можливих фінансових ризиків.

Отже, ефективне господарювання потребує належного управління, успішність якого передбачає дослідження фінансового стану, швидко і своєчасно оцінювати його зміни, виокремлювати недоліки, визначати причини досягнутого і приймати рішення для ліквідації нестабільності у фінансовому стані підприємства.

Об'єктом дослідження є фінансовий стан діяльності підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні і практичні аспекти фінансового стану підприємства.

Метою роботи є обґрунтування теоретичних засад та прикладних рекомендацій щодо оцінки фінансового стану підприємства та обґрунтування шляхи його підвищення.

Завданнями дипломної роботи, які передбачають вирішення поставленої мети є:

- розкрити сутність фінансового стану та встановити вплив факторів на його розмір;
- розглянути основні методи і показники проведення оцінки фінансового стану підприємства;
- проаналізувати сучасний стан діяльності підприємства;
- розробити заходи з поліпшення фінансового стану підприємства;
- оцінити ризики, які впливають на фінансовий стан підприємства

Суб'єкт дослідження фермерське господарство «ОРХІДЕЯ» Дніпровського району, Дніпропетровської області.

Методи дослідження. При вирішенні поставлених завдань використовувалися загальнонаукові методи (системного та комплексного аналізу, синтезу, диференціації, індукції та дедукції, узагальнення та аналогії), методи наукового абстрагування, економіко-статистичного аналізу, економіко-математичного моделювання. Інструментарій дослідження включає в себе прийоми порівняльного і структурного, кількісного і якісного аналізу, багатовимірного статистичного аналізу тощо.

Наукова новизна одержаних в кваліфікаційній роботі результатів поглиблене дослідження економічної категорії «фінансовий стан підприємства» як кінцевий результат діяльності, що визначає його фінансову конкурентоспроможність і потенціал в ефективній реалізації економічних мотивів всіх учасників.

Апробація результатів. Результати досліджень апробовані на II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми

економіки, управління та маркетингу в аграрному бізнесі» (м. Дніпро, 05-06 жовтня 2023 року); XI Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції молодих вчених і здобувачів «Економічні проблеми модернізації та інвестиційно-інноваційного розвитку аграрних підприємств» (м. Дніпро, 27-28 квітня 2023 року).

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, список використаних джерел. Загальний обсяг роботи 75 сторінок, 19 таблиць, 13 рисунків, 1 додаток та списку використаних джерел (48 найменувань).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність фінансового стану підприємства та фактори, які впливають на нього

Будь-яке підприємство є відкритою системою. У процесі отримання ресурсів ззовні з ціллю виробництва продукції або надання послуг, реалізації цієї продукції в за межі підприємства, останнє тісно взаємодіє з ним, а також враховує внутрішні потенційні можливості. Сукупність цих процесів перебуває в межах підприємницького, і направлена на стратегічні орієнтири підприємства. В осередку проводячи дослідження стану фінансових розрахунків розглядають цей процес як невід'ємну частину сучасного бізнесу. Саме від його аналізу та діагностики на підприємстві та виокремлення стратегії росту щодо показників бізнесу, які впливають на успішність підприємства, а значить задачам аналізу його та оцінки в аграрних підприємствах приділяється стільки уваги. На основі розгляду та оцінки рентабельності роботи може бути розроблена стратегія розвитку бізнесу, яка дозволить не тільки контролювати майбутнє суб'єкта, але і зробити його більш передбачуваним і успішним. Економічна діяльність господарства розкривається в показниках фінансового стану незалежно від його організаційної форми. Характерний досліджуваний бізнес-процес впливає і визначає конкурентоспроможність підприємства, робить можливим розкриття потенціалу у ділових колах, розкриває, якою мірою гарантовані економічні потреби кожного підприємства та його оточення з фінансових та інших відносин. Сталий стан фінансової складової бізнесу формується в процесі безперебійної виробничої діяльності для кожного підприємства. Розрахунок величини (розміру) його на дату проведення оцінки відповідає на

запит, наскільки високим є рівень управління фінансовими активами, що передував до дати проведення оцінки.

Виокремлюють різні теорії у дослідників щодо тлумачення поняття «фінансовий стан підприємства». Розгляньмо детальніше деякі з них. Так, на думку ряду науковців, фінансовий стан розкривається комплексом показників, що розкривають стан кругообігу капіталу і здатністю бізнес осередку фінансувати свою діяльність в фіксований момент часу [31]. Також, в цьому векторі розглядають досліджувану категорію як систему показників, що розкривають процес формування та використання його фінансових активів. Ринкові умови для бізнесу забезпечують розкриття фінансового стану через кінцеві підсумки діяльності підприємства, які захоплюють інтерес як внутрішніх користувачів в підприємстві, водночас його зацікавлених співучасників з економічних функцій, державних установ тощо [5]. В цьому векторі розгляду даної категорії зазначений показник обговорюється як частка у складі економічних потенційних можливостей організації, тобто «комплекс параметрів, що кваліфікують існування, розміщення та застосування фінансових ресурсів організації» [7]. Даний вектор розкриття сутності категорії концентрує увагу на системі показників, за допомогою яких оцінюється діяльність підприємства. Однак більш повним, на наш погляд є тлумачення фінансового стану, що розкривають дослідники і розглядають його як «характеристику фінансової конкурентоспроможності, здатності забезпечення своєї діяльності фінансовими ресурсами» [6]. На підприємстві фінансовий стан відображає в самому загальному вигляді зміни в розміщенні ресурсів та джерел їх фінансування (власних або залучених) на кінець періоду порівняно з початком.

Зазначимо, що можна знайти й інші підходи до трактування цієї економічної категорії. Так, його визначають як ступінь врівноваженості розрізнених організаційних частин активу і капіталу фірми, а також ступеня ефективності використання [17]. Ряд авторів його характеризують як через

розміщення та використання коштів підприємства, що обумовлене рівнем виконання фінансового плану та заходом поповнення власних коштів за рахунок прибутку та інших джерел, а також швидкістю обігу виробничих фондів та особливо обігових коштів [24].

Беззаперечно, що при розкритті фінансового стану мова йде про здатність підприємства проводити фінансові операції (розрахунки), яка характеризується забезпеченістю фінансовими активами, фінансовими взаєминами з іншими зацікавленими особами, фінансовою стійкістю тощо.

Узагальнюючи всі вище перелічені визначення фінансового стану, можна зробити висновок, він є кінцевим результатом всієї здійснюваної діяльності фірми, що визначає його фінансову конкурентоспроможність і потенціал в ефективній реалізації економічних мотивів всіх учасників діяльності.

Він висвітлює розміщенням та використанням коштів (активів), напрямів їх формування (пасивів, а саме власного капіталу та зобов'язань), їх збалансованість, здатність бізнеса фінансувати та ефективно здійснювати свою діяльність [13, 19].

Отже, фінансовий стан формується в процесі фінансової діяльності виділяють його види як:

1. Абсолютна фінансова стійкість, що характеризується нерівністю, згідно з якою перевершення особистих оборотних активів над запасами і собівартістю.

2. Звичайна (нормальна) – при якій власні та залучені джерела коштів використовуються для покриття витрат і запасів.

3. Нестійке фінансове становище, характеризується обмеженістю особистих оборотних засобів для покривання собівартості і виробничих запасів.

4. Критичне фінансове становище, при якому ситуація аналогічна нестійкому фінансовому становищу, але воно обтяжується наявністю у

підприємства кредитів і позик, не погашених у строк, а також простроченої заборгованості (дебіторської та кредиторської) [10].

В результаті дослідження показало, що доцільно виділити такі основні елементи на підприємстві фінансового стану: прибутковість роботи підприємства, оптимальний розподіл прибутку, наявність власних фінансових ресурсів для раціональної організації бізнес-процесів, а також грамотний розподіл основних і позаоборотних засобів, платоспроможність і ліквідність.

Слід відмітити, що фінансова діяльність розкривається в діапазоні від вузького до широкого сенсу. Так, фінансовою діяльністю в широкому значенні розглядають усі аспекти управління ресурсами, в тому числі і фінансовими, окремого підприємства. Більш вузька сутність поняття розкривається як управління грошовими потоками, які взаємопов'язані з вибором і обслуговуванням зовнішніх джерел їх забезпечення.

Зростання ролі аналізу цього стану характеризується тим, що самостійність підприємства в плинних та непередбачуваних умовах бізнесу посилює їх повну відповідальність за результати власної діяльності та підвищує ризикованість прийняття управлінських рішень.

Але оскільки діяльність підприємств являє собою сукупність взаємопов'язаних процесів в бізнесі, то вона залежить від розгалужених і різноманітних факторів, що впливають на неї [23].

Також на фінансовий стан здійснює вплив такі фактори як конкурентоспроможність на ринку, а також вибір оптимальної фінансової стратегії. Перебуваючи у тісному взаємозв'язку, ці чинники нерідко різноспрямовано впливають на результати життєдіяльності суб'єктів: одні зі знаком «плюс», інші зі знаком «мінус».

Також фактори можна розділити на такі групи як основні і другорядні.

Наявність безлічі різноманітних факторів робить необхідним їх угруповання за певними ознаками. Графічно покажемо групування факторів на рис. 1.1

Підприємство, виступаючи суб'єктом і маючи можливість різними способами впливати на зміну різноманітних факторів, водночас, може на собі відчувати вплив інших, не залежних від його кола впливу факторів, тому найбільш важливим видається поділ їх на внутрішні і зовнішні. Перші безпосередньо залежать від структурної побудови (взаємодії) бізнес-процесів самого підприємства; другі є зовнішніми стосовно осередку, їх варіація близько або в повному обсязі не керується підприємством.

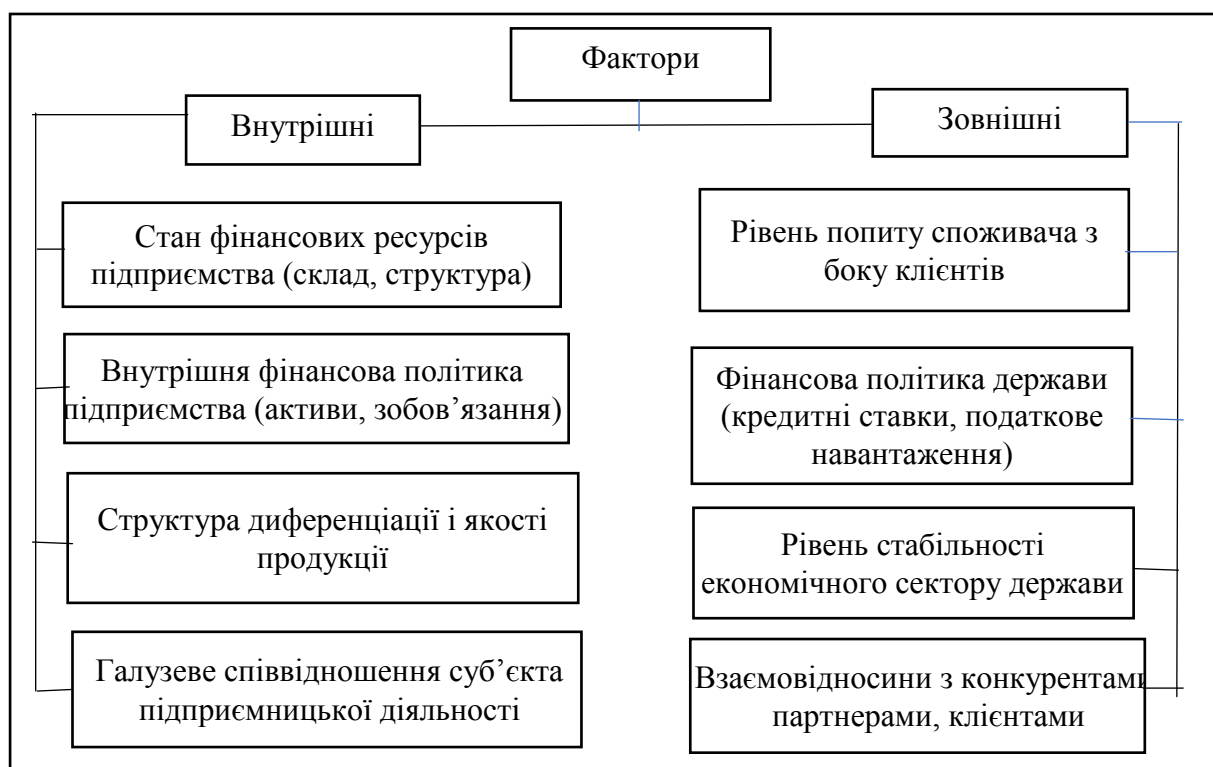

Рис. 1.1 Фактори, які впливають на фінансовий стан підприємств

Так, зовнішні фактори проявляються впливом економічних умов господарювання, панівну в середовищі техніку і технології, фактичний попит і ступінь доходів покупців, податкову та інші види політики, законодавчі акти з регламентування діяльності підприємства, зовнішньоекономічні зв'язки, етичні норми у суспільстві, ємність ринку, на якому функціонує підприємство, конкурентний стан на ньому та ін.

Фактори зовнішнього середовища підрозділяються на дві основні групи – мікрос- і макросередовище, або непрямого і прямого впливу. Осередок

прямого впливу визначають – мікросередовищем (або самим тісним діловим оточенням). Воно формується такими учасниками досліджуємого середовища, які безпосередньо впливають на діяльність кожного підприємства – постачальники, державні органи, конкуренти, споживачі. На відміну від учасників прямого впливу, інші (фактори непрямого впливу) переважно не мають такого помітного суттєвого впливу на підприємство, як фактори прямого впливу на середовище. Водночас менеджерам їх необхідно обов'язково враховувати. До основних факторів середовища непрямого впливу належать технологічні, культурні, економічні, соціальні та політичні чинники [11].

В сукупність несприятливих крупномасштабних зовнішніх факторів, що дестабілізують стан підприємств в фінансових розрахунках, є на сьогоднішній день криза і інфляція. Всі ці складові зовнішнього середовища впливають на результативність роботи фірми. Не менший вплив на діяльність підприємства роблять і складові внутрішнього середовища підприємства. Розгляньмо основні внутрішні фактори.

Внутрішні змінні – це ситуаційні фактори в самому виробничому осередку. Розглянемо деякі з них:

- стан технічної бази аграрного підприємства. Чим більш прогресивна, розвинена дана компонента на підприємстві, тим більша можливість вплинути на зростання товарообігу. Як правило, ефект досягається в стратегічній перспективі;

- організація технологічного процесу реалізації продукції (і виробничого);

- склад і чисельність персоналу тощо.

Таким чином, на підприємстві стан фінансовий створюється під впливом великої кількості факторів, як зовнішнього характеру, так і внутрішнього.

Відмітимо, що на фінансовий стан аграрних підприємств є незадовільним. На даний момент вони перебувають у складних умовах:

економічних, екологічних, політичних, фінансових тощо. На діяльність таких підприємств здійснює вплив такі фактори як: втрата ринків збуту продукції (за рахунок порушення логістичних шляхів, втрати збутової інфраструктури), зниження доходів населення, скорочення фінансування з різних джерел та перенаправлення доходів на інші статті витрат (благодійні внески), підвищення цін на добрива, енергоносії, зростання валютного курсу тощо. Враховуючи ці негативні тенденції в країні необхідно шукати абсолютно нові методи управління фінансовим станом, які б сприяли (надали можливість) вести рентабельно діяльність, забезпечив необхідними фінансовими ресурсами.

1.2. Методи оцінювання фінансового стану підприємства

Успішна діяльність аграрного підприємства вимагає від керівників щоденного прийняття виважених, збалансованих управлінських рішень. При їх прийнятті необхідно враховувати і розуміти ситуацію на ринку, чи зможе підприємство залучити інвесторів, в якому стані фінансових розрахунків знаходиться на поточний момент підприємство, який обсяг замовлень воно може виконати, як своєчасно зможе оплатити поточні борги, яка залежність від зовнішніх джерел тощо. Дати відповідь на ці питання можна лише проводячи оцінку стану фінансового потенціалу на певний момент часу в підприємстві, що дозволить чітко розуміти цей стан на підприємстві, а також сформулювати висновки.

Оцінку стану фінансового аграрного підприємства можна розділити на такі етапи:

1. Збір та аналіз необхідної, достовірної, достатньої статистичної інформації.

2. Розрахунок фінансових показників, що розкривають у сукупності поточний стан підприємства (залежно від поставленої цілі визначають необхідні коефіцієнти).

3. Аналіз отриманих даних, визначення стану підприємства та стадії його життєвого циклу.

4. На основі отриманих даних формується прогноз подальшої діяльності та розробляється стратегія підприємства.

Дане дослідження дозволяє оцінити поточний стан підприємства, зробити висновки за результати роботи фірми за попередні роки, простежити резерви підвищення ефективності, розкрити ризики, які ймовірні для нього в галузі і перешкоджають роботі підприємства, що в подальшому допоможе сформулювати йому нову стратегію і напрями діяльності.

В економічній літературі існує безліч підходів до оцінки стану фінансового підприємств, деякі з них представлені на рис. 1.2.

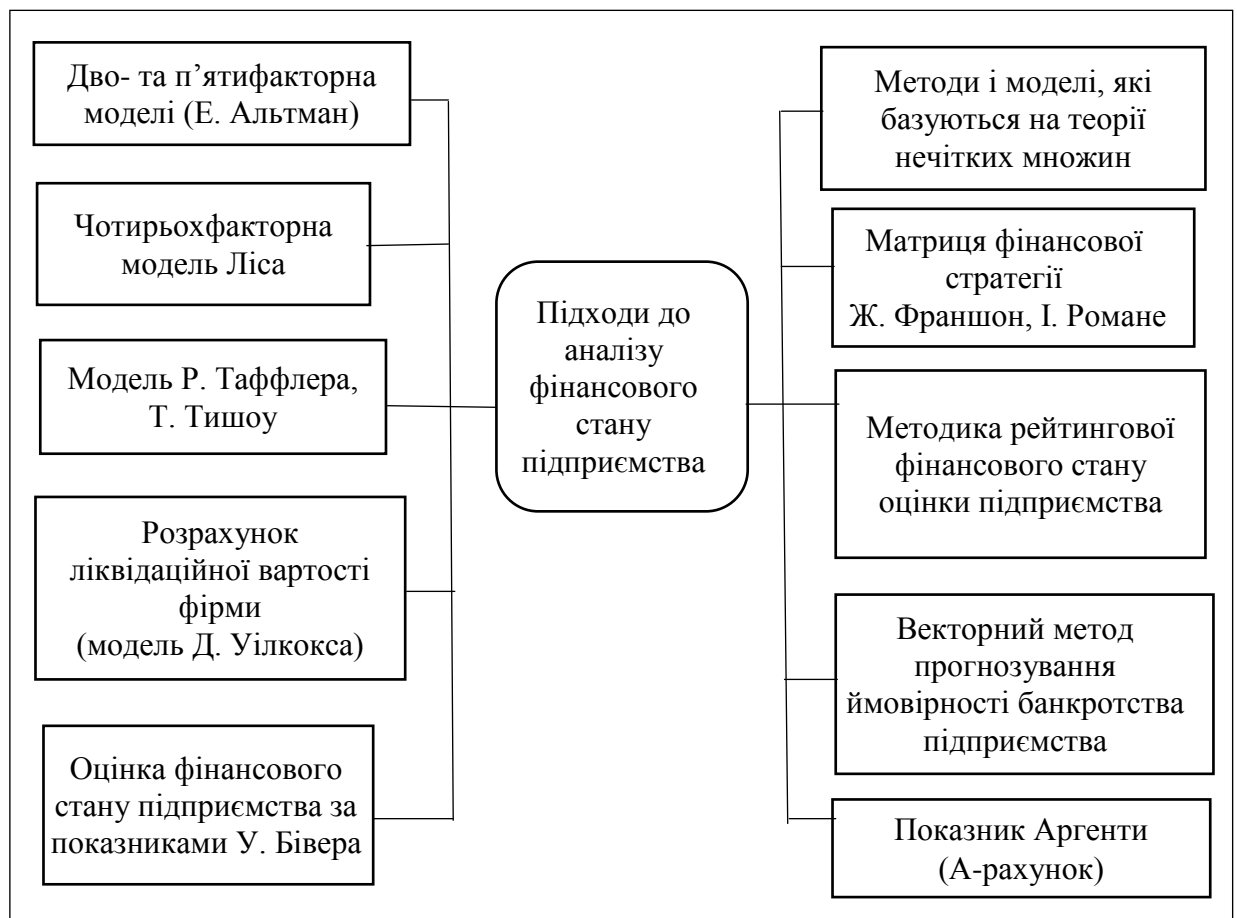

Рис. 1.2 Основні підходи до аналізу на підприємстві фінансового стану

Так як є велика кількість зацікавлених осіб, які взаємодіють з аграрним підприємством, в його фінансовому стані, в зв'язку з цим зростає актуальність проведення точної і його комплексної оцінки.

У процесі досягнення основної мети дослідження вирішуються такі завдання:

- 1) встановлюються базові показники обсягу та структури фінансових ресурсів для розробки планів і програм на майбутній період;
- 2) проводиться науково-економічне обґрунтування планів і нормативів;
- 3) визначається економічна ефективність використання ресурсів, в тому числі фінансових;
- 4) прогнозуються результати господарювання;
- 5) готуються аналітичні матеріали для вибору ефективних управлінських рішень, пов'язаних з коригуванням поточної діяльності та визначенням стратегічних планів.

Основною метою оцінки стану фінансового є отримання найбільш інформативних параметрів, що дозволяють отримати повну та об'єктивну характеристику динаміки поточного фінансового стану (його прибутків та збитків, зміни до структур балансу, розрахунків з дебіторами та кредиторами) та оцінити майбутній потенціал сталого розвитку підприємства [22].

Основними питання, які вирішує аналізу фінансовий стан це:

1. оцінка та аналіз економічного потенціалу суб'єкта підприємництва (оцінка майнового стану, фінансового стану та стійкості),
2. оцінка та аналіз результативності фінансової-господарської діяльності (аналіз поточної діяльності та аналіз рентабельності) [4].

Спостерігаючи за оцінкою досліджуваного стану відзначимо, що виникає ряд питань до управлінського персоналу, які треба виконати. У першу чергу необхідно оцінити поточний на підприємстві фінансовий стан, тобто на період спостереження. Потім обґрунтувати тенденції в

удосконаленні фірми за період діагностики і виокремити «слабкі» моменти, які мають не добрий вплив на стан фінансових розрахунків підприємства. І, нарешті, визначити резерви, які аграрний осередок може застосовувати для удосконалення власного стану фінансового [27].

Загальними принципами аналізу фінансового є: черговість; об'єднаність; співставлення параметрів; застосування наукового апарату (методів); впорядкованість [19]. Перший принцип передбачає певну черговість дій, які визначають вирішення поставлених завдань оцінки. Комплексність оцінки має на увазі здійснення аналізу фінансового на засадах зв'язку усіх процесів фінансових. Порівняння параметрів – прийом дослідження розвитку показників фінансових. Зазначене правило робить можливим оцінку диференційованих показників фінансових за поточний відрізок часу відносно до початкового періоду або іншого осередку, або сукупності підприємств.

У процесі роботи з аналітичними показниками, головними вимогами, що пред'являються до інформації, є достовірність, актуальність і своєчасність. Всі ці якісні сторони найбільш повно реалізує бухгалтерська звітність, яка являє собою структуровану сукупність документів, що відображають результати всіх видів діяльності, які проводяться на підприємстві. Саме цим документам відводиться першорядне місце при оцінці поточного стану організації, визначенні ступеня його стійкості та прогнозуванні майбутнього становища на ринку.

Основою діяльності підприємства, сільськогосподарська галузь не виключення, є прибуток, який у загальному тлумаченні являє собою перевищення доходів над витратами. Показники прибутковості характеризуються ефективністю використання всіх чинників, які забезпечили отримання певної частини загального доходу. Невід'ємним показником прибутковості є рівень рентабельності, яка як відносний показник характеризує рівень ефективності.

Прибуток є основою економічного розвитку компанії та посилення інтенсивності фінансових розрахунків з усіма суб'єктами діяльності [49]. Аналіз прибутку організації включає обов'язково наступні елементи.

По-перше, оцінку динаміки кожного показника за досліджуваний період.

По-друге, оцінку структури прибутку і динаміки її складових елементів.

По-третє, дослідження динаміки показників за ряд років. До одного з напрямків аналізу стану фінансового відноситься оцінка ділової активності досліджуваного об'єкта. Активність в середовищі характеризується динамічністю розвитку підприємства, досягненням ним поставлених цілей. Вона відображається абсолютними вартісними і відносними показниками та характеризується швидкістю обороту ресурсів, а саме фінансових. Дослідження активності полягає у вивченні рівнів і динаміки різних фінансових коефіцієнтів. Вони є досить важливими для діяльності організації.

В даний час аграрні товаровиробники розрізнені, а вироблена ними продукція не швидко реалізується, не є ймовірним зосередження аграрних товаровиробників і її продаж великими партіями. Розвиток сучасних економічних умов, посилення конкурентної боротьби на ринках збуту продукції сільського господарства, призвели товаровиробників до незмінного пошуку джерел виділення фінансових коштів і необхідності самостійного визначення тактики функціонування [11].

При проведенні даного аналізу аграрного підприємства використовуються різні методи та інструментарій. До найбільш простого методу відноситься порівняння, при якому фінансові показники звітного періоду зіставляються з плановими або з показниками за минулий період. У процесі порівняння значень за різні періоди слід домогтися їх порівнянності, тобто показники необхідно привести до єдиного вимірника часткових компонент, враховуючи індекси інфляції в економіці, методів оцінки тощо. Наступним методом є угруповання. Вона передбачає угруповання показників

і зводяться в таблиці, що сприяє проведенню аналітичних розрахунків, виявленню закономірностей розвитку окремих явищ та їх взаємозв'язку, виявленню чинників, які здійснюють вплив на показники.

Спосіб ланцюгових підстановок передбачає субституцію окремого поточного критерію на базисний, а всі інші показники залишаються незмінними. Даний метод сприяє визначенню впливу окремих чинників на підсумковий фінансовий показник. Інструментарій аналізу включає фінансові коефіцієнти - відносні показники стану фінансового підприємства, які виражають відношення одних абсолютних фінансових показників до інших. Фінансові коефіцієнти дозволяють: дати кількісну характеристику стану фінансових розрахунків; провести порівняння показників цього стану окремого аграрного підприємства з типовими показниками інших або середньогалузевими показниками; виявити динаміку розвитку показників і тенденцій зміни досліджуемого стану підприємства; визначити нормальні обмеження та критерії різних сторін стану фінансового.

Зазначимо, що фактично застосовуються різні методи аналізу фінансової звітності, до яких можна віднести: коефіцієнтний, горизонтальний, трендовий, порівняльний, вертикальний, факторний аналіз.

Коефіцієнтний аналіз характеризується розрахунком відносин між окремими показниками.

Трендовий аналіз передбачає кожен складову порівняти з низкою попередніх періодів і побудову тренда.

Порівняльний аналіз може бути внутрішньогосподарським і міжгосподарським.

Горизонтальний аналіз характеризується порівнянням кожної складової з минулими періодами.

Вертикальний аналіз - визначення сукупності складових підсумкових фінансових показників з встановленням впливу кожної складової звітності на результат в цілому.

Внутрішньогосподарський аналіз характеризується аналізом зведених показників підрозділів, цехів, а міжгосподарський аналіз - порівнянням з даними конкурентів, середньогалузевими і середніми показниками.

Факторний аналіз спрямований на виявлення впливів факторів на підсумковий показник. Виділяють прямий і зворотний факторний аналіз.

Більшість математичних методів: кореляційний аналіз, регресивний аналіз та інші, увійшли до кола аналітичних розробок значно пізніше. Всі перераховані вище методи аналізу є формалізованими методами. Однак існують і неформалізовані методи: експертних оцінок, сценаріїв, психологічні, морфологічні тощо, вони засновані на описі на логічному рівні аналітичних процедур. У сучасних умовах майже нереально ізолювати способи і методи кожної науки, що застосовується лише в одній з них.

Не виключенням є й аналіз фінансовий, який враховує все більше способів дослідження, які до цього не використовувалися. Проводячи аналіз стану фінансового, важливим стає аналіз ліквідності, де під ліквідністю розуміють здатність підприємства своєчасно і в загальному масштабі розплачуватися за своїми зобов'язаннями. Іншими словами, підприємство повинно таким чином розміщувати фінансові ресурси в активи, щоб мати можливість своєчасно повертати їх своїм кредиторам. Завдання аналізу ліквідності балансу викликане потребою в оцінці платоспроможності фірми, тобто її здатності оперативно і повністю оплачувати зобов'язання за рахунок наявності коштів для платежу та інших ліквідних активів.

Для діагностики балансу за ступенем ліквідності доцільно порівнювати результати сформованих груп за активами і пасивами (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Тип стану балансу і зона ризику

Балансові стани				Тип стану ліквідності	Зона ризику втрати платоспроможності
$A_1 \geq П_1$	$A_2 \geq П_2$	$A_3 \geq П_3$	$A_4 < П_4$	найкраща	зона без ризику
$A_1 < П_1$	$A_2 \geq П_2$	$A_3 \geq П_3$	$A_4 \leq П_4$	допустима	зона мінімального ризику
$A_1 < П_1$	$A_2 < П_2$	$A_3 \geq П_3$	$A_4 \leq П_4$	порушена ліквідність	критична зона
$A_1 < П_1$	$A_2 < П_2$	$A_3 < П_3$	$A_4 \leq П_4$	недопустима	катастрофічна зона
$A_1 < П_1$	$A_2 < П_2$	$A_3 < П_3$	$A_4 \geq П_4$	-	найкритичніша точка в катастрофічній зоні

Розглядаючи методи для аграрних підприємств, слід враховувати не лише традиційні методи оцінки фінансового становища, і зосередити увагу на варіантах угруповання та уточнення бухгалтерського балансу із застосуванням доповнень щодо елементів і показників. Основним правилом в даному випадку повинна виступати системність і зв'язок розгляду, який сприятиме в підсумку мати оцінку враховуючи специфіку галузі і впливу факторів з зовні [40]. Попередньою характеристикою діяльності виступає експрес-аналіз ситуації (рис. 1.3).

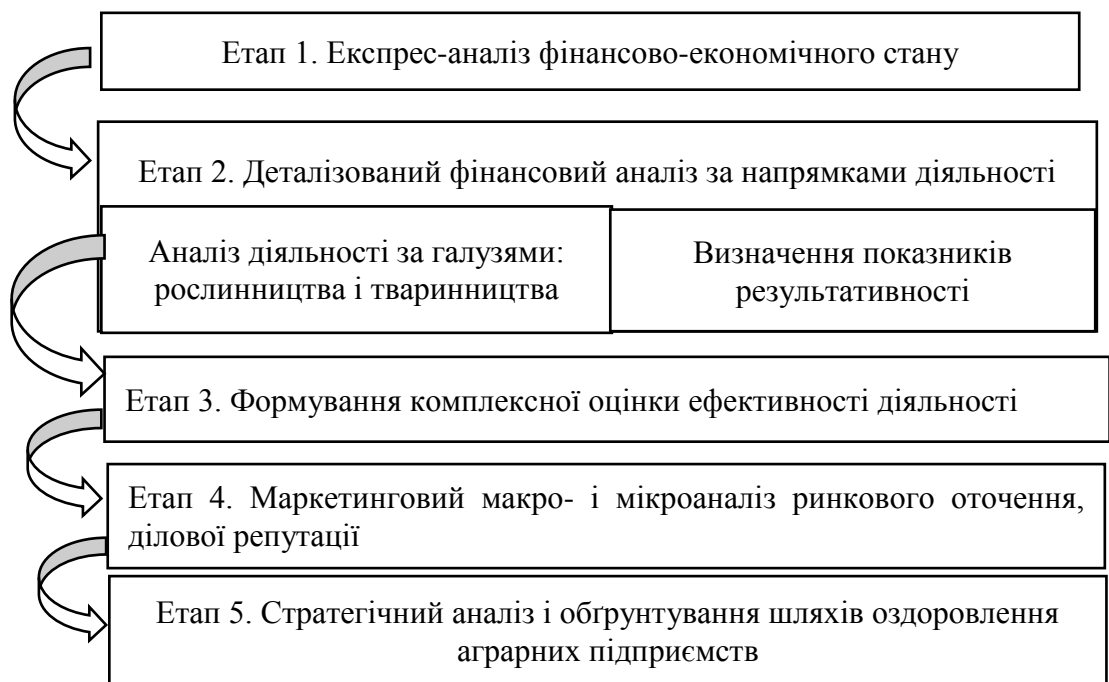

Рис. 1.3 Методика комплексної оцінки фінансового стану аграрного підприємства

Кожне аграрне підприємство є автономним при виборі показників при проведенні оцінки. У цьому випадку існує «ризик вибірки» і можливість того, що певні характеристики повністю і неупереджено відображають фінансово-економічну ситуацію в компанії [34].

Метою визначення ефективності функціонування суб'єкта підприємництва в галузі сільського господарства виступає визначення оптимального співвідношення факторів діяльності зовнішнього і внутрішнього осередку, які можуть сприяти розвитку ділової репутації, розширенню ринкового оточення. При цьому варто враховувати детальність аналізу, яка пропонується на другому етапі за галузями виробництва. У свою чергу його метою є детальна оцінка, пошук причин і питань, які можуть важелі впливу на стан, можливості та визначення характеристик кінцевого результату роботи. Тут більш детально розглядаються абсолютні (прибуток від продажів, чистий прибуток та ін.) і відносні показники (рентабельність виробництва, рентабельність активів та ін.) (рис. 1.4).

Показники результативності діяльності	
Абсолютні показники	Відносні показники
1. Прибуток від продажу в розрізі: - видів діяльності - в цілому по підприємству	1. Чиста рентабельність; 2. Рентабельність виробництва; 3. Рентабельність активів; 4. Рентабельність (доходність) власного капіталу; 5. Капіталовіддача
2. Визначення чистого прибутку (збитку)	

Рис. 1.4 Показники результативності діяльності

Пов'язаність показників по групах говорить про важливість галузевого аналізу. Слід зазначити, що головним завданням виступає відображення всіх складових за груповими показниками, що дозволить сформувати комплексну

оцінку функціонування аграрних підприємств на третьому етапі (рис. 1.5). На четвертому етапі вважаємо за доцільне провести аналітику ринкового оточення та ділової репутації. Її оцінка включає в себе аналіз контрагентів і споживачів [13]. За допомогою цих даних можна отримати детальне уявлення про справжній стан справ аграрного підприємства за допомогою показників (коефіцієнтів): інвестиційної активності, сплата податків та інших зборів до бюджетів, оборотності оборотних засобів, оборотності власного капіталу, абсолютної ліквідності, загального показника платоспроможності.

Сформована інформація про досліджуємиий стан і підсумки діяльності аграрного підприємства сприяє не тільки розробки ефективної стратегії розвитку та прийняття обґрунтованих рішень управлінського персоналу, а й залученню ділових партнерів. Таким чином, склад, структура та віддача у використанні ресурсів, в тому числі і фінансових, підприємства дозволяє визначити його конкурентоспроможність, потенціал у ділових колах, оцінити якою мірою гарантовані економічні мотиви власне підприємства або його партнерів з фінансових та інших комерційних відносин.

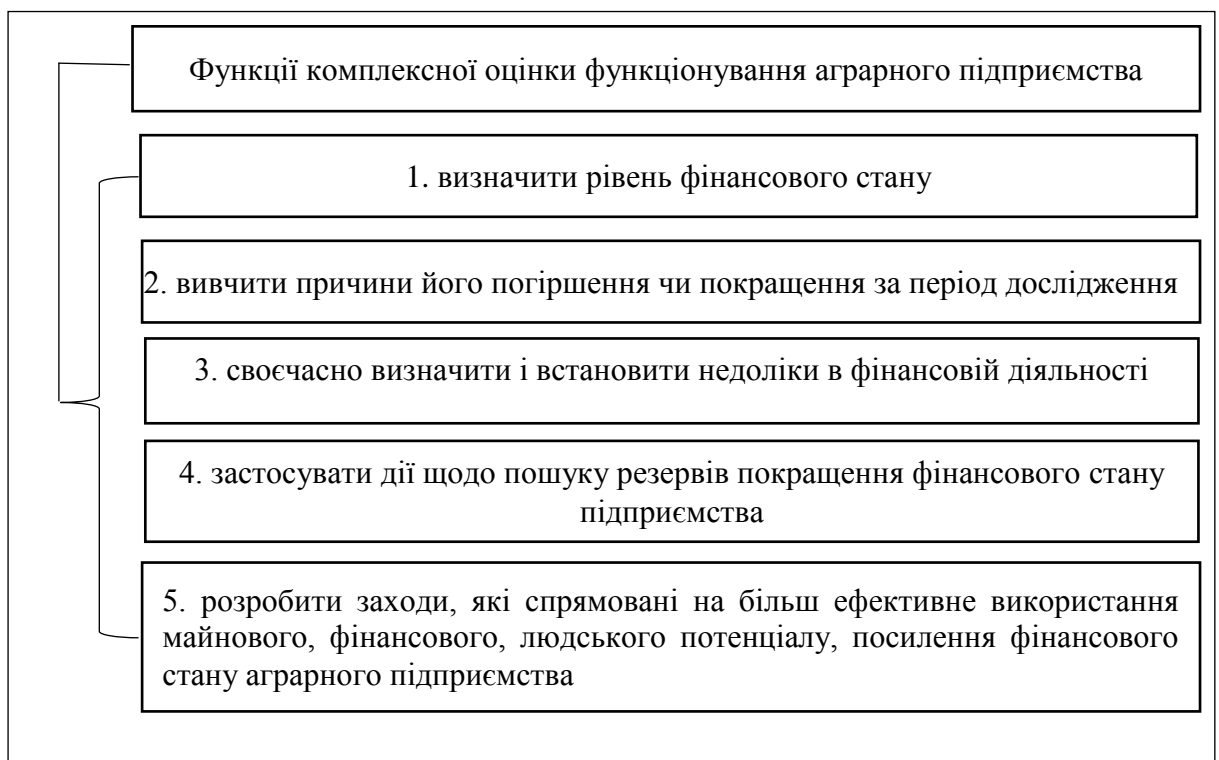

Рис. 1.5 Функції комплексної оцінки функціонування аграрного підприємства

Стійке фінансове становище аграрного підприємства залежить від управління сукупністю факторів на ефективних засадах, які визначають результати її діяльності. Спеціальні аналітичні процедури спрямовані на виявлення подій, що свідчать про загрозу настання кризової ситуації, оцінку впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на фінансову стійкість осередку.

Аналіз фінансового становища може здійснюватися з різною деталізацією. Об'єктивність аналізу залежить від наявності достовірної інформації, яка знаходиться в розпорядженні експерта-аналітика. Залежно від можливості доступу до інформаційних ресурсів розрізняють два рівні джерел - зовнішні та внутрішні. Зовнішні дані характеризуються загальнодоступною інформацією про об'єкт аналізу та подаються користувачам у вигляді бухгалтерської та статистичної звітності, публікацій у засобах масової інформації; галузеві огляди. Внутрішні дані - це конфіденційна інформація службового характеру, яка циркулює в рамках досліджуваного об'єкта. Видами джерел може виступати: інформація, що надається управлінським обліком, обліковими регістрами та аналітичними розшифровками та фінансовим обліком. До даної інформації відносяться: господарсько-правові, технічні, нормативно-планові документи.

Висновки до першого розділу

Фінансовий стан можна охарактеризувати як кінцевий результат всієї здійснюваної діяльності осередку, що визначає його фінансову конкурентоспроможність і потенціал в ефективній реалізації економічних мотивів всіх учасників діяльності. Зауважимо, оскільки діяльність підприємств являє собою сукупність взаємопов'язаних бізнес-процесів, то вона залежить від розгалужених і різноманітних факторів, що впливають на неї. На фінансовий стан здійснює вплив такі фактори як конкурентоспроможність на ринку, а також вибір оптимальної фінансової стратегії. Взаємодіючи один з одним, ці чинники нерідко різноспрямовано

впливають на результати життєдіяльності суб'єктів: одні зі знаком «плюс», інші зі знаком «мінус». Також фактори можна розділити на такі групи як основні і другорядні; внутрішні і зовнішні.

Оцінку стану фінансового аграрного підприємства можна розділити на такі етапи: збір та аналіз необхідної, достовірної, достатньої статистичної інформації; розрахунок фінансових показників, що характеризують поточний стан підприємства (у відповідності до поставленої мети визначають необхідні коефіцієнти); аналіз отриманих даних, визначення стану підприємства та стадії його життєвого циклу; на основі отриманих даних формується прогноз подальшої діяльності та розробляється стратегія підприємства.

Основними питання, які вирішує аналіз фінансовий стан це: оцінка та аналіз економічного потенціалу суб'єкта підприємництва (оцінка майнового стану, фінансового стану та стійкості); оцінка та аналіз результативності будь-яких видів діяльності (аналіз поточної діяльності та аналіз рентабельності).

Таким чином, в сучасних умовах економіки значну роль у діяльності підприємства займає аналіз і контроль фінансового стану: оцінка ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, а також шляхи їх підвищення. Своєчасне планування, аналіз і контроль фінансових показників дозволяє виявити необхідні заходи для формування ефективної діяльності підприємства. Доцільність проведення оцінки стану фінансової ситуації для аграрного підприємства обумовлена наступним: 1) інформація є безпосереднім джерелом для прийняття управлінських постанов; 2) підсумки дослідження враховуються зовнішніми користувачами при формуванні рішення про співпрацю; 3) постійний аналіз цього стану підприємства дозволяє оперативно реагувати на зміни, а відповідно уникнути кризового положення.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Організаційно-економічна характеристика діяльності підприємства

Фермерське господарство (ФГ) «ОРХІДЕЯ», розташоване в с. Чаплинка Дніпровського району Дніпропетровської області. Відстань до райцентру складає 14 км, відстань до обласного центру (м. Дніпро) – 62 км. Для реалізації продукції використовується переважно транспортне сполучення (автомобільне).

Свою виробничу, інвестиційну, комерційну діяльність фермерське господарство здійснює в системі самофінансування, має власний поточний рахунок в національній валюті. Керівник підприємства (директор) Лісняк А.І.

В своїй діяльності керується – Законом України «Про фермерські господарства», Земельним кодексом України, іншими законодавчими актами з регулювання господарської діяльності, статутом ФГ «Орхідея», його наказами, розпорядженнями та іншими нормативними актами. ФГ «Орхідея» займається вирощуванням сільськогосподарських культур характерних для цього регіону – зернових і технічних.

В фермерському господарстві сформована лінійно-функціональна структура управління, яка повністю відповідає поставленим задачам щодо здійснення виробничої і інших видів діяльності, дозволяє пристосовуватися до зовнішніх умов, вирішувати як стратегічні так і оперативні управлінські цілі. Сформована структура управління представлена на рис. 2.1.

Підприємство розташоване у східній частині Дніпровського району Дніпропетровської області на лівому березі річки Дніпро. Клімат – помірно-континентальний. За рік в середньому розподіл температур має широкий діапазон.

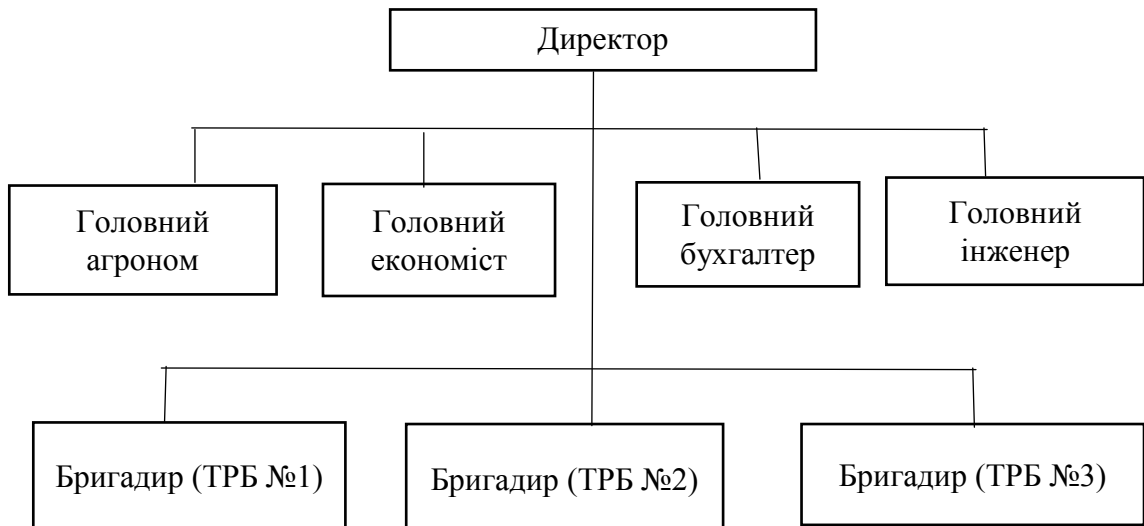

Рис. 2.1 Сформована структура управління в аграрному підприємстві

Тривалість періоду вегетації в середньому 201 день на рік. Оподи представлені в невеликих розмірах і їх обсяг за рік – 479 мм. В весняний і літній період їх кількість максимальна. Середньорічна температура повітря становить + 10,1С. Абсолютний складає 39,6С, а мінімальний складає -35,8С.

Успішність функціонування фермерського господарства значною мірою визначається ресурсами, які є в наявності, їх організацією, швидкістю відродження, ефективністю застосування, ступенем зрілості та компетентності запасів. Розмір підприємства визначається присутністю основних ресурсів – трудових, земельних та інших. Рівень забезпеченості трудовими ресурсами фермерського господарства проаналізуємо в табл. 2.1, оскільки саме цей ресурс є пріоритетним для всієї діяльності підприємства.

З 2020 по 2022 рр. кількість персоналу не зазнала змін. Відсутність плинності кадрів на підприємстві свідчить про ефективний менеджмент і сприятливий психологічний клімат в колективі та задоволеність працівників своїм рівнем матеріального заохочення. Зазначені позитивні тенденції вплинули на раціональність використання персоналу.

Відповідно дані табл. 2.1 констатують факт раціонального використання часу праці в господарстві всіх працівників (рівень використання в межах 1,01). Трудова активність персоналу знаходиться в оптимальних межах.

Рівень використання трудових ресурсів

Показник	2020	2021	2022	2022 до 2020, %
Середньорічна чисельність працівників, осіб	36	36	36	100,0
Ними відпрацьовано – всього, тис. люд.-год.	69,9	69,1	69,7	99,7
Трудова активність працівника, люд-год.	1941,6	1918,6	1936,9	99,7
Річний запас робочого часу, т. люд.-год.	69,3	69,3	69,3	100,0
Коефіцієнт використання робочого часу	1,01	0,99	1,01	100,0
Трудозабезпеченість	3	3	3	100,0

Забезпеченість (на 100 га сільськогосподарських угідь) цим ресурсом складає 3 робітника і з 2020 по 2022 рр. не змінився.

В сільському господарстві успішність бізнесу багато в чому визначається кількістю та якістю земельних ресурсів, що впливає в кінцевому підсумку на результати фінансові і його конкурентний статус. Кількісний склад і структуру угідь господарства розглянемо в табл. 2.2.

В період дослідження змін в складі і структурі кожного показника не відбулося. В господарстві чітко простежується стабільність щодо забезпеченості цим ресурсом. Інтенсивність використання землі є високою (коефіцієнт розораності складає одиницю).

В структурі загальних площ сільськогосподарські угіддя займають 99,8%, тоді як інші землі лише 0,2%. Площа ріллі формує всі сільськогосподарські площі. Землезабезпеченість склалася на рівні 28,1 га на одного працівника і з 2020 по 2022 рр. не змінилася за цей період. Ідентична позиція в межах забезпеченості за сільськогосподарськими угіддями. Наявний склад земельних угідь визначає виробничі напрямки діяльності фермерського господарства, на їх формування у межах осередку здійснює вплив кліматичний і природний режим.

Таблиця 2.2

Склад і структура земельних угідь, землезабезпеченість

Показник	2020		2021		2022	
	га	%	га	%	га	%
Загальна земельна площа	1015	100	1015	100	1015	100
в т.ч. сільськогосподарські угіддя	1013	99,8	1013	99,8	1013	99,8
із них: рілля	1013	99,8	1013	99,8	1013	99,8
Інші угіддя	2	0,2	2	0,2	2	0,2
Посівна площа	1013	-	1013	-	1013	-
Коефіцієнт сільськогосподарського освоєння землі	0,99	-	0,99	-	0,99	-
Коефіцієнт розораності землі	1	-	1	-	1	-
Середньорічна чисельність працівників, осіб	36		36		36	
Припадає сільськогосподарських угідь на одного робітника	28,1		28,1		28,1	

Враховуючи, що всі площі складаються із площі ріллі, відповідно продукцію, виробництвом якої займаються в господарстві є рослинницька. Впродовж останніх років в господарстві вирощують культури – зернові і технічні, що стало визначальним фактором впливу на спеціалізацію господарства. Остання формується під впливом багатьох факторів (природних, інфраструктури тощо) та прямо впливає на фінансові результати. Сформована за три роки структура товарної продукції представлена в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Структура товарної продукції в фермерському господарстві

Продукція	2020		2022		В середньому за 3 роки		2022 до 2020, %
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	
Зернові – всього	17821,8	80,7	17436,0	78,9	18506,6	81,9	97,8
В т.ч. озима пшениця	8865,5	40,1	9600,0	43,4	9355,7	41,4	108,3
Ярий ячмінь	2973,1	13,5	3147,0	14,2	3365,0	14,9	105,8
Кукурудза на зерно	5983,2	27,1	4689,0	21,2	5785,9	25,6	78,4
Соняшник	4260,3	19,3	4674,2	21,1	4096,9	18,1	109,7

Всього	22082,1	100	22110,2	100	22603,5	100	100,1
--------	---------	-----	---------	-----	---------	-----	-------

В фермерському господарстві дохід від реалізації зріс на 0,1% з 2020 по 2022 р. В динаміці цього показника за окремими культурами відбулися більш суттєві зміни. Виручка зросла від реалізації соняшнику (на 9,7%), озимої пшениці (на 8,3%) і ярого ячменю (на 5,8%); зменшилася від реалізації кукурудзи на зерно (на 21,6%).

В середньому за три роки питома вага надходжень від зернових склала 81,9%, а олійні – 18,1%, відповідно напрям виробничої діяльності склав – зерно-олійний.

Динаміка товарної продукції за період 2020-2022 рр відобразимо на рис. 2.2.

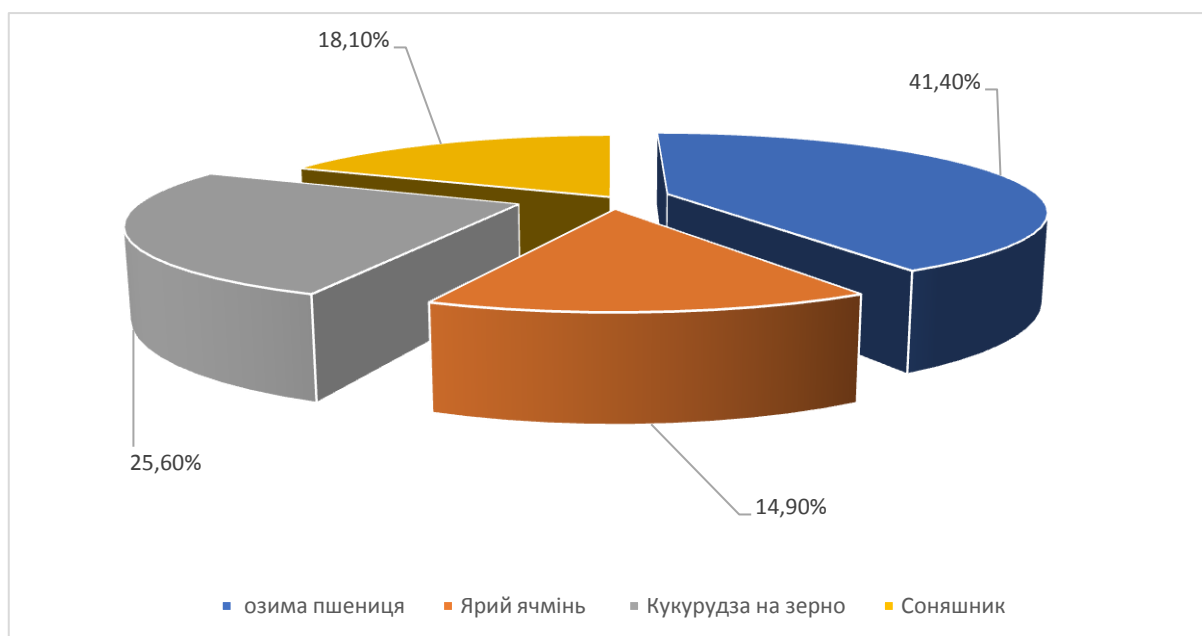

Рис. 2.2 Діаграма доходу (виручки) від сільськогосподарських культур в середньому за 2020-2022 рр., %

Зважаючи на те, що обсяги реалізації продукції залежать від різноманітних факторів, врахуємо в нашому дослідженні стану виробничої діяльності такий ресурс як капітал розподілений на основний і оборотний. Він відіграє одну з головних ролей у виробництві продукції галузі рослинництва, забезпечує зменшення живої праці (основний) та сприяє отриманню високих результативних показників (натуральних і вартісних). В

табл. 2.4 проведемо аналіз ефективності використання цього ресурсу в господарстві.

Таблиця 2.4

**Економічна ефективність використання
основних і оборотних засобів**

Показник	2020	2021	2022	2022 до 2020, %
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	19013	19567	34234	180,1
Середньорічна вартість оборотних засобів, тис. грн.	16546	18954	20156	121,8
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	22082,1	23618,4	22110,2	100,1
Фондооснащеність на 1 га, тис. грн.	18,77	19,32	33,82	180,2
Фондоозброєність, тис. грн.	528,1	543,5	950,9	180,1
Фондовіддача, грн.	1,16	1,21	0,65	55,7
Фондомісткість, грн.	0,86	0,83	1,54	178,9
Коефіцієнт обороту оборотного капіталу	1,33	1,25	1,1	82,5
Тривалість одного обороту оборотного капіталу, днів	274	292	332	121,1
Відносне вивільнення (залучення) оборотних засобів, тис. грн.	-	934,7	2208,9	-
Прибуток, тис. грн.	1065,8	2702,6	940,7	88,3
Рентабельність активів, %	3,0	7,01	1,7	-1,3 в.п.

В фермерському господарстві вартість основних засобів на 80,1% (15221 тис. грн.) зросла, за рахунок оновлення парку машин, придбані трактори та проведена реконструкція виробничих і адміністративних будівель. Вартість оборотних засобів також зросла, однак не так інтенсивно (21,8). Зростання вартості цих активів вплинуло на рівень забезпеченості ними господарства. Забезпеченість основними засобами зросла на 80,2%, оскільки площа угідь сільськогосподарських і кількість працівників за 2020-2022 рр не змінилася, тобто цей вплив відбувся лише за рахунок зростання вартості основних засобів. Фондовіддача зменшилася на 44,3% при зростанні

активів і майже не змінній виручці. Відповідно фондомісткість зросла на 78,9%.

Відмітимо також, що використання оборотних засобів було менш ефективним. Зросла кількість днів обороту за рік на 21,1 (58 днів). Відносно залучення цих коштів в 2022 році було вищим ніж в 2021 році в 2,4 рази, що є негативною тенденцією, яка і в 2023 році продовжила зростати у зв'язку зі зростанням частки матеріальних витрат (особливо вартості мінеральних добрив). Норма прибутку зменшилася на 1,3 в.п., що обумовлено зростанням вартості основних засобів і зменшенням прибутку на 11,7%.

Відмітимо, всі розглянуті виробничі ресурси і результати виробництва впливають на ефективність діяльності в цілому. Визначення більш поглиблених показників щодо питання рентабельності діяльності спроможне забезпечити комплексне відображення ситуації в фермерському господарстві. В табл. 2.5 розглянемо показники виробничо-фінансової діяльності.

Таблиця 2.5

Основні показники виробничо-фінансової діяльності підприємства

Показник	2020	2021	2022	2022 до 2020, %
Врожайність, ц/га озимої пшениці	40,4	42,1	39,3	97,3
ярий ячмінь	30,8	33,2	29,1	94,5
кукурудза на зерно	72,0	72,1	73,4	101,9
соняшник	24,3	28,3	25,4	104,5
Отримано на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.				
– товарної продукції	2179,9	2331,5	2182,6	100,1
– прибутку	105,2	266,8	92,9	88,3
Отримано товарної продукції, грн.:				
– на 100 грн. основних виробничих засобів	116,1	120,7	64,6	55,6
– на одного середньорічного працівника	613,4	656,1	614,2	100,1
– на одну люд.-год.	315,9	341,8	317,2	100,4
Рівень рентабельності, %	5,1	12,9	4,4	-0,7 в.п.
Рівень рентабельності продаж, %	4,8	11,4	4,3	-0,5 в.п.
Рентабельність активів, %	3,0	7,01	1,7	-1,3 в.п.

В фермерському господарстві, як показали розрахунки, врожайність зросла при вирощуванні соняшнику і кукурудзи на зерно, відповідно на 4,5 і 1,9%. За такими культурами як ячмінь і озима пшениця врожайність зменшилася.

Ефективність використання земельних угідь зросла на стільки, на скільки змінилися показники товарної продукції (зросла на 0,1%) і зменшилися на 11,7% за рахунок зменшення розміру прибутку на цю величину, оскільки площа не змінилася. Продуктивність праці має споріднену тенденцію до зростання (0,1%) завдяки росту виручки, в розрахунку на 1 люд.-год. зростання склало 0,4%. Показники рентабельності зменшилися, водночас маючи позитивне значення. Найбільший рівень рентабельності в господарстві отримали за результатами роботи в 2021 р., найнижчі в 2022 р.

Більш детально проаналізуємо фінансові результати діяльності в динаміці та простежимо взаємозв'язок факторів, які впливають на них.

2.2. Оцінка фінансових результатів діяльності підприємства

Оцінка фінансових результатів - один з основних аспектів, необхідних для проведення комплексного дослідження виробничої і фінансової діяльності аграрного підприємства. Оцінка їх підсумкових показників діяльності формують комплексну характеристику ефективності діяльності цього суб'єкта. У сучасних умовах діяльність кожного аграрного підприємства являє собою предмет зацікавленості різноманітних суб'єктів ринкових відносин, які спостерігають за наслідками його діяльності. Зазначені особи прагнуть оцінити його фінансовий стан на підставі доступної їм звітно-облікової інформації. Основним джерелом, що дозволяє дати об'єктивну оцінку діяльності суб'єктів агробізнесу, є фінансовий аналіз,

призначений для характеристики його прибутковості та прибутковості, а також служить для визначення перспектив розвитку [2].

Першочерговим завданням оцінки фінансових результатів є визначення натуральних показників і їх результатів (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Виробництво і реалізація сільськогосподарських культур

Культура, показник	2020	2021	2022	2022 до 2020, %
<i>Озима пшениця</i>				
Валовий збір, ц	16685	17808	16192	97,0
Ціна реалізації 1 т, грн.	5654	6001	6000	106,1
Виручка від реалізації, тис. грн.	8865,5	9601,6	9600,0	108,3
<i>Ярий ячмінь</i>				
Валовий збір, ц	6776	8167	6257	92,3
Ціна реалізації 1 т, грн.	5126	5300	5245	102,3
Виручка від реалізації, тис. грн.	2973,1	3975	3147,0	105,8
<i>Кукурудза на зерно</i>				
Валовий збір, ц	12960	14060	11450	88,3
Ціна реалізації 1 т, грн.	4986	4755	4689	94,0
Виручка від реалізації, тис. грн.	5983,2	6685,5	4689,0	78,4
<i>Соняшник</i>				
Валовий збір, ц	4860	4217	5842	120,2
Ціна реалізації 1 т, грн.	8766	7959	8001	91,3
Виручка від реалізації, тис. грн.	4260,3	3356,3	4674,2	109,7

Фермерське господарство вироблену сільськогосподарську продукцію в 2020 і 2021 р. реалізовувало у всьому виробленому обсязі. В 2022 р. зовнішні економічні умови (військові дії) знизили рівень товарності у підприємстві, що відповідно позначилося на виручці від реалізації продукції. Щодо окремих культур, в господарстві валовий збір зріс з виробництва насіння соняшнику (20,2%), відповідно виручка зросла на 9,7%, що є найвищим показником серед усіх культур. Найнижчі результативні показники і виробництва і реалізації показала культура – кукурудза на зерно, відповідно на 11,7% і 21,6%. За іншими зерновими культурами виручка від реалізації зросла: озимої пшениці – 8,3%, ячменю ярого – 5,8%.

При визначенні фінансового результату, зазначимо, не достатньо використати лише один критерій – виручки від реалізації сільськогосподарської продукції, також розглянемо другу складову – витрати на виробництво і реалізацію продукції при виробництві цих культур (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Структура собівартості продукції рослинницької

Статті витрат	2020		2021		2022		2022 до 2020, %
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
Матеріальні витрати – всього	13975,8	66,5	14118,2	67,5	15623,1	73,8	111,8
у т. ч.: насіння	4308,3	20,5	4392,3	21,0	4339,7	20,5	100,7
добрива	3909,0	18,6	4350,5	20,8	5482,9	25,9	140,3
паливо-мастильні матеріали	4098,2	19,5	4245,9	20,3	4022,2	19,0	98,1
запасні частини	1660,3	7,9	1129,5	5,4	1778,2	8,4	107,1
Витрати на оплату праці з нарахуваннями	2711,1	12,9	2489,0	11,9	2773,2	13,1	102,3
Амортизація	1534,2	7,3	1736,0	8,3	2201,6	10,4	143,5
Послуги сторонніх організацій	168,1	0,8	-	-	-	-	
Інші прямі витрати	2627,0	12,5	2572,6	12,3	571,6	2,7	21,8
Витрати - всього	21016,3	100,0	20915,8	100,0	21169,5	100,0	100,7

Витрати на виробництво і реалізацію продукції рослинництва зросли на 0,7%. Таке незначне зростання витрат пов'язане, не тільки з удосконаленням (оптимізацією) технологічних процесів, скільки зменшення витрат за статтями «інші витрати» та «послуги сторонніх організацій». Тобто відбулося їх перерозподіл і зростання частки матеріальних витрат, особливо вартості добрив (на 40,3%). Зростання амортизації на 43,5% відбулося при одночасному зростанні вартості основних засобів в 2022 р. майже вдвічі до 2020 р.

Суттєво не змінилися витрати на оплату праці, їх ріст склав лише 2,3%. В структурі витрат частка матеріальних витрат зросла на 7,3 в.п., частка витрат на добрива зросла на аналогічно. Частка інших прямих витрат знизилася на 9,8 в.п., тоді як витрати на послуги сторонніх організацій не здійснювалися за останні два роки. Можна зробити висновок, що господарство оптимізує структуру витрат намагається підвищити результативні показники. Підтвердження цього (чи спростування) розглянемо в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Динаміка фінансових результатів в фермерському господарстві

Показник	2020	2021	2022	2022 до 2020, %
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	22082,1	23618,4	22110,2	100,1
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	21016,3	20915,8	21169,5	100,7
Прибуток (збиток), тис. грн.	1065,8	2702,6	940,7	88,3
Темп росту прибутку, %	-	253,6	34,8	-
Темп росту виручки, %		107,0	93,6	-

Аналіз основних фінансових показників дозволив отримати наступні результати. Темп росту доходу від реалізації продукції за 2020-2022 рр. склала лише 28,1 тис. грн., тобто він зріс лише на 0,1%. При одночасному темпі приросту витрат на 0,7%, в підсумку прибутковість виробництва зменшилася на 11,7%. По окремим рокам темпи зростання прибутку на підприємстві суттєво змінювалися (за ланцюговим методом розрахунку).

За допомогою методу аналітичного вирівнювання була встановлена тенденція зміни чистого прибутку. Складемо графік, де динаміку і тенденції зміни чистого прибутку в фермерському господарстві, а також зробимо екстраполяцію, для того щоб визначити прогнозне значення на 2023 р. (рис. 2.3).

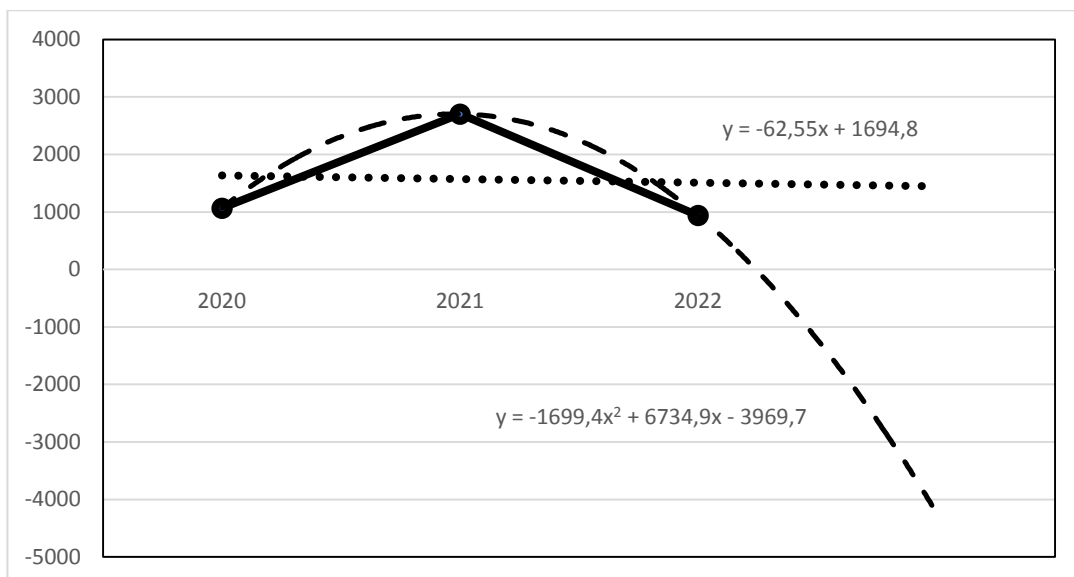

Рис. 2.3 Динаміка прибутку в фермерському господарстві

На графіку 2.3 показана тенденція до зменшення чистого прибутку в 2023 р., це показує як тренд прямолінійне (зменшення складе 62,55 тис. грн) так і поліноміальний (зменшення складе 1699,4 тис. грн), тобто за поліноміальним трендом в 2023 році фермерське господарство може отримати збиток, що підтверджує поточний стан фінансових розрахунків в господарстві за друге півріччя року.

Зважаючи на те, що прибуток відображає наскільки вигідно здійснювати підприємницьку діяльність у тому чи іншому напрямку, чи варто продовжувати вести бізнес і далі або доцільним є призупинення діяльності або зовсім її ліквідація. Виділяють дві категорії факторів, які здатні впливати на обсяг валового прибутку: 1) Умови, що залежать від керівництва організації. До них можна віднести ступінь ефективності реалізації товару, зниження собівартості, розширення асортименту продукції, що вирощується, використання виробничих потужностей. 2) Територіальне та географічне розташування, чинне законодавство, а також природно-кліматичні умови.

Відзначимо, що на відміну від абсолютних показників, які вимірюються у вартісному виразі і розкриває прибуток, відносні показники вимірюються в процентах чи у вигляді коефіцієнтів і характеризують рентабельність. Їх перевага полягає в меншій залежності від інфляції, так як

вони виражаються різноманітними співвідношеннями прибутку і витрат. Тому розглянемо основні показники рентабельності, розраховані в табл. 2.9.

Дані таблиці вказують на те, що ФГ «Орхідея» має потенціал для розширення виробництва. Компанію можна охарактеризувати як фінансово нестабільну, однак при цьому здатну конкурувати на внутрішньому ринку. Такі висновки можна зробити виходячи зі значень зростання виручки хоча й дуже в незначному обсязі (на 0,1%), і зменшенні прибутку.

Однак при комплексному аналізі фінансових результатів, проведених з метою оцінки ефективності роботи фермерського господарства, недостатньо використовувати тільки такий показник як прибуток, так як його наявність не завжди говорить про високий рівень організації роботи на підприємстві.

Таблиця 2.9

Показники рентабельності діяльності і продаж в ФГ «Орхідея»

Показник	2020	2021	2022	2022 до 2020	
				Абсолютне відхилення (+,-)	Темп росту, %
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	22082,1	23618,4	22110,2	28,1	100,1
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	21016,3	20915,8	21169,5	153,2	100,7
Прибуток (збиток), тис. грн.	1065,8	2702,6	940,7	-125,1	88,3
Рентабельність діяльності, %	5,1	12,9	4,4	-0,7 в.п.	-
Рентабельність продаж, %	4,8	11,4	4,3	-0,5 в.п.	-

Для визначення ефективності вкладених витрат слід застосовувати рівень рентабельності, оскільки даний показник є відносним і здатний зіставити отримані вигоди і витрати фермерського господарства.

Виходячи з даних табл. 2.9, можемо бачити, що зниження рентабельності діяльності та рентабельності продажів склали відповідно 0,7 в.п. і 0,5 в.п., при цьому собівартість також має тенденцію до збільшення, що говорить про подорожчання вартості придбаних для виробничого процесу

матеріалів і сировини, особливо мінеральних добрив. Зростання чистого прибутку є джерелом збільшення статутного і резервного капіталу господарства, які сформовані. Так, у ФГ «Орхідея» зменшення чистого прибутку не призвело в 2022 році до зростання вартості власного капіталу, вартості майна.

За даними за 2020 - 2022 рр. зробимо індексний аналіз зміни чистого прибутку ФГ «Орхідея». За допомогою індексного методу встановимо вплив рентабельності, структури та розміру виручки на зміну чистого прибутку. Використаємо двофакторну модель: $P = \text{ЧП}/V$, де P – рівень рентабельності%, ЧП – чистий прибуток, тис. грн.; V – виручка, тис. грн.

Для факторного аналізу розрахуємо індекси:

– загальний індекс чистого прибутку:

$$i_{\text{чп}} = \Pi_1 Y_1 / \Pi_1 Y_0$$

$$i_{\text{чп}} = 940,7 / 1065,8 = 0,88$$

– індекс рентабельності:

$$i_{\text{чп}} = Y_1 / Y_0$$

$$i_{\text{чп}} = 0,043 / 0,048 = 0,90$$

– індекс виручки:

$$i_{\text{чп}} = \Pi_1 / \Pi_0$$

$$i_{\text{чп}} = 22110,2 / 22082,1 = 1,00$$

– індекс структури виручки:

$$i_{\text{чп}} = Y_{\text{ум}} / Y_0$$

$$i_{\text{чп}} = 0,048 / 0,048 = 1,00$$

Визначасмо абсолютне відхилення:

а) загальне: $\Delta_{\text{чп}} = 940,7 - 1065,8 = -125,1$ тис. грн.

б) відхилення за рахунок зміни рентабельності: $\Delta_p = (Y_1 - Y_0) * \Pi_1$

$$\Delta_p = (0,043 - 0,048) * 22110,2 = -1105,51 \text{ тис. грн.}$$

в) відхилення за рахунок зміни розміру виручки: $\Delta_v = (\Pi_1 - \Pi_0) * Y_0$,

$$\Delta_v = (22110,2 - 22082,1) * 0,048 = 1,35 \text{ тис. грн.}$$

г) відхилення за рахунок зміни структури: $\Delta_{\text{стр}} = (Y_{\text{ум}} - Y_0) * \Pi_1$

$$\Delta_{\text{стр}} = (0,048 - 0,048) * 22110,2 = 0$$

В результаті індексного аналізу можна зробити висновок, що в звітному році відносно базового спостерігається зниження чистого прибутку на 125,1 тис. грн. (11,7%). За рахунок зміни рентабельності продаж чистий прибуток зменшився на 1105,5 тис. грн. За рахунок зміни виручки чистий прибуток зріс лише на 1,35 тис. грн. Стабільна і ефективна робота фермерського господарства, в багатьох випадках визначається точно змодельованою економічною діяльністю.

Отже, сучасні умови господарювання потребують проведення економічної політики, спрямованої на підвищення результатів діяльності, а також поліпшення показників його роботи. Розвиток ринкових відносин стало причиною підвищення відповідальності та самостійності господарства у побудові управлінських рішень щодо забезпечення ефективності їх виробничої діяльності. Дослідження кінцевих результатів підприємства є одним зі складових комплексної оцінки фінансового стану підприємства, оскільки дають комплексну характеристику ефективності діяльності господарюючого суб'єкта.

2.3. Оцінка фінансової стійкості і платоспроможності підприємства

Перманентне підтримання тенденції до зростання конкретного економічного показника – важко досяжне завдання, оскільки існують не тільки внутрішні умови, які піддаються контролю, а й незалежні від суб'єкта підприємництва зовнішні фактори. Розглядаючи фермерське господарство, варто зазначити, що для нього, як для аграрного осередку, таким зовнішнім фактором, що впливає на результати виробництва, виступають природно-кліматичні умови. Не менш важливим є оптимальне і правильне проведення фінансових операцій, що забезпечує позитивні показники роботи.

Оцінку фінансового стану проведемо за показниками ліквідності, платоспроможності та інші фінансові показники. Вони стануть підґрунтям для визначення фінансового потенціалу. Розпочнемо з показників ліквідності, які розглянемо в табл. 2.10.

Коефіцієнт поточної ліквідності впродовж всього періоду вище встановленого нормативу, що говорить про нераціональність використання капіталу. Коефіцієнт швидкої ліквідності також перевищує граничне значення нормативу, що говорить про стабільність господарства в його здібностей сплачувати поточні платежі за рахунок грошових коштів і доходів від звичайної діяльності. Всі показники перевищують нормативне значення, а отже керівництво приймає зважені рішення при проведенні фінансових розрахунків.

Таблиця 2.10

Динаміка коефіцієнтів ліквідності і платоспроможності в ФГ «Орхідея»

Показник	2020	2021	2022
Коефіцієнт поточної ліквідності	5,3	9,4	4,9
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,57	0,41	0,32
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,31	0,51	0,22
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	0,25	0,37	0,11
Коефіцієнт маневреності грошових коштів	0,01	0,03	0,01
Частка власних оборотних коштів у покритті запасів	0,36	0,57	0,11
Частка запасів в оборотних активах	0,71	0,76	0,55
Частка оборотних коштів у активах	0,47	0,49	0,37

Графічно простежимо зміни цих показників на рис. 2.4.

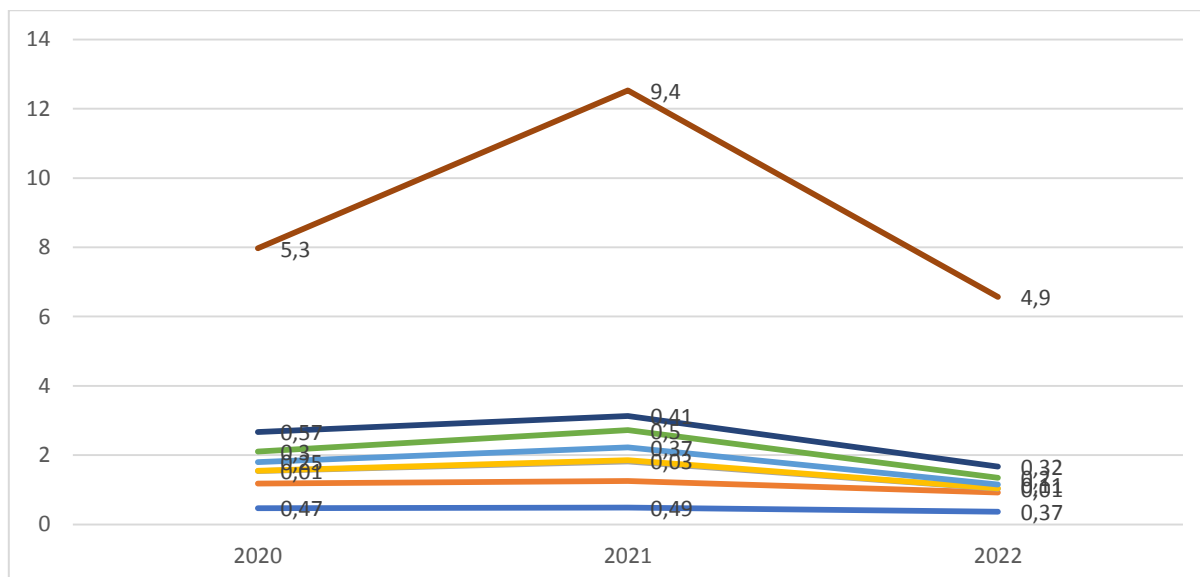

Рис. 2.4 Зміна показників ліквідності

Коефіцієнт фінансової незалежності знаходиться в межах норми, лише в 2022 р. він був майже на межі нормативного значення. Господарство незалежне від залучення зовнішніх коштів для фінансування своєї діяльності, у неї стійкий фінансовий стан. За аналізованій період спостерігається недостатність власних коштів для формування запасів.

Поглибимо аналіз фінансових показників в табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Аналіз фінансових показників ФГ «Орхідея»

Показник	2020	2021	2022
Коефіцієнт автономії	0,61	0,84	0,52
Коефіцієнт покриття	1,49	1,53	0,87
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,03	0,09	0,03
Частка заборгованості в загальній сумі джерел	0,15	0,11	0,32
Ефективність використання активів для виробництва продукції	1,22	1,55	1,01

Коефіцієнт автономії впродовж 2020-2022 рр. коливався, був нестійкий, що свідчить про нестійкий фінансовий стан. Коефіцієнт покриття за 2020 і 2021 рр. був в межах норми, а в 2022 р. нижче нормативу, що свідчить про не в повній мірі збалансованій структурі капіталу: присутня висока частка

незадіяних в виробничій і фінансовій діяльності підприємства активів, у вигляді грошових коштів.

За розрахованими показниками можна визначити рівень фінансового стану і побудувати його криву. Стабільний фінансовий стан та максимально високі прибутки досягаються за високого рівня потенціалу (фінансового), відчутність впливу з боку макро- і мікросередовища при прибутковій діяльності – середній рівень, фінансова нестабільність характерна для низького рівня стану фінансового.

В результаті проведених розрахунків та використовуючи їх нормативи можна графічно відобразити на кривій (табл. 2.12).

В результаті проведеного дослідження можна зауважити, що фінансовий рівень (потенціал) сформований в ФГ «Орхідея» в 2022 році зменшився відносно 2020 року. На зменшення його рівня вплинуло водночас не ефективне використання для виробництва сільськогосподарської продукції активів. В діапазоні середнього та низького рівня в фермерському господарстві знаходяться коефіцієнти абсолютної та швидкої ліквідності, тобто воно не спроможне в обумовлені строки розрахуватися з наявною заборгованістю в продовж 2020-2022 рр.

Таблиця 2.12

Крива фінансового потенціалу в ФГ «Орхідея» за 2020-2022 роки

Показник	Рівень фінансового потенціалу		
	низький	середній	високий
Коефіцієнт швидкої ліквідності			
Коефіцієнт абсолютної ліквідності			
Коефіцієнт автономії			
Коефіцієнт покриття			
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу			
Частка заборгованості в загальній сумі джерел			
Ефективність використання активів для виробництва продукції			

2022 — — — — — — — — — — ; 2021 ————— ; 2020 -

Результати дослідження фінансового потенціалу показали, що за 2020-2022 рр. він коливається між низьким і середнім рівнем. Аналізований потенціал формує підґрунтя для організації і проведення ефективного контролю, так як створює можливість передачі даних щодо потенційних можливостей певної компоненти з формування фінансових ресурсів. Тобто створюються передумови для прийняття відповідних дій, які обумовлені недоотриманням планових показників та про їх потенційні порушення.

Вагоме значення у аналізі фінансовому має критерій рентабельності капіталу власного (табл. 2.13).

В оцінюваному підприємстві його значення з кожним роком знижується. Рентабельність активів, що характеризує обсяг прибутку, одержуваного підприємством з кожної гривні, авансованого у формування активів, у кожному році є нестабільним, з 2020 по 2021 – зростає, з 2021 до 2022 – знижується. Відмітимо, що ця закономірність змін характерна для всіх показників рентабельності в господарстві. Значна нестабільність спостерігалася за рівнем рентабельності інвестованого капіталу (рентабельністю інвестицій), що показує ефективність використання коштів, вкладених у розвиток фермерського господарства.

Таблиця 2.13

Динаміка показників рентабельності активів ФГ «Орхідея»

Показник	2020	2021	2022	2022 до 2020, +/-
Рентабельність власного капіталу, %	3,07	8,98	3,01	-0,06
Рентабельність активу, %	3,0	7,01	1,7	-1,3
Рентабельність необоротних активів, %	5,3	13,1	2,7	-2,6
Рентабельність оборотних активів, %	6,4	14,3	4,7	-1,7
Рентабельність інвестицій, %	13,1	14,4	8,7	-4,4

За аналізований період його значення варіювалося від 8,7 до 14,4%.

Відобразимо отримані результати графічно на рис. 2.5.

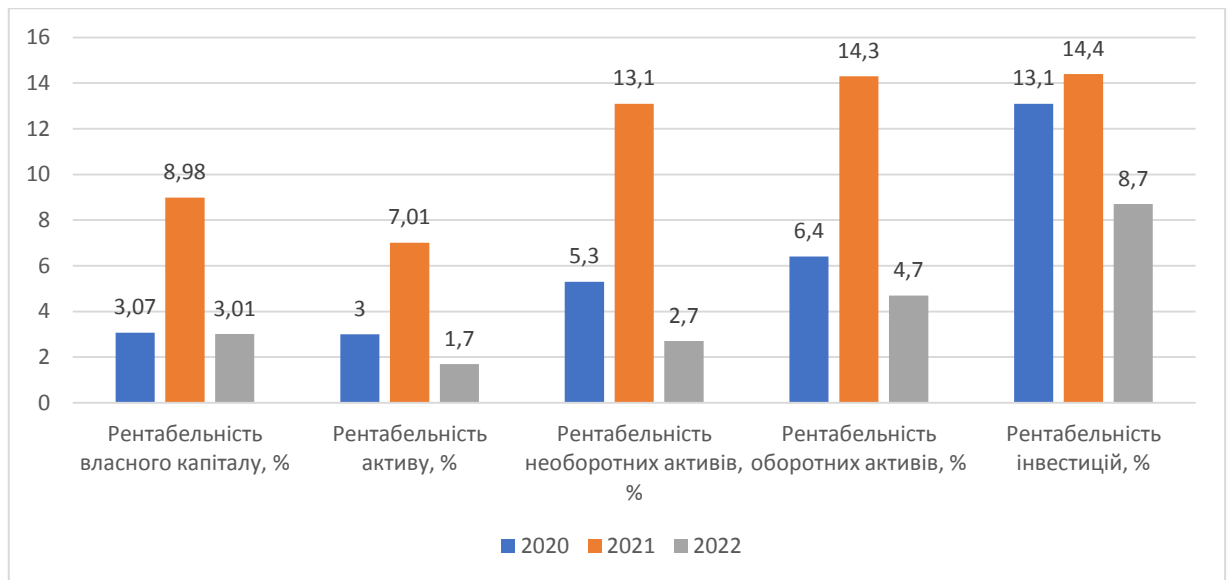

Рис. 2.5 Динаміка показників рентабельності активів ФГ «Орхідея» за 2020-2022 рр., %

В цілому, фермерське господарство незалежно від позикових джерел фінансування, у нього стійке фінансове становище (хоча й знаходиться на не високому рівні), що виявив аналіз фінансових коефіцієнтів. За аналізований період спостерігається тенденція зниження показників рентабельності сукупної діяльності. Істотна зміна пов'язана зі скороченням чистого прибутку в 2022 році (на 125,1 тис. грн.). Баланс підприємства досить ліквідний, так як виконуються 3 умови. Фінансова стійкість фермерського господарства характеризується, як нормальна. Господарство може покривати поточні борги за рахунок грошових коштів і доходів від звичайної діяльності, про що говорить перевищення коефіцієнта швидкої ліквідності над нормативом.

Враховуючи в аналізі, що стан фінансовий в господарстві погіршився в 2022 р. проведемо оцінку ймовірності банкрутства підприємства за моделлю Альтмана (табл. 2.14). Розрахунок приведений в таблиці і враховує наступне рівняння:

$$Z = 3,3K_1 + 1,0K_2 + 0,6K_3 + 1,4K_4 + 1,2K_5.$$

Дійсне значимість індексу Альтмана співставляють з його найгіршим значенням (2,675) .

Таблиця 2.14

Оцінка ймовірності банкрутства ФГ «Орхідея» за моделлю Альтмана

Найменування критеріїв	2020	2021	2022
K_1 - норма прибутку на авансовий капітал	0,03	0,07	0,02
K_2 - віддача вкладеного капіталу за виручкою від реалізації	0,62	0,61	0,41
K_3 - коефіцієнт фінансового лівериджу	0,14	0,18	0,09
K_4 - величина реінвестованого прибутку на авансовий капітал	0,11	0,21	-
K_5 - питома вага власних оборотних засобів в авансованому капіталі	0,87	0,49	0,37

Таки чином, ймовірність (загроза) банкрутства в фермерському господарстві в 2020-2022 рр. була мінімальною (рис. 2.6). Як бачимо, за індексом Альтмана, в 2022 році економічний і фінансовий стан погіршився і реальна загроза банкрутства на 2023 рік посилилася.

Отже, оцінюючи фінансовий стан фермерського господарства, слід враховувати ряд галузевих особливостей:

1) Невід’ємною рисою виробництва виступає циклічність. Причому тривалість циклу в нормальних умовах залежно від спеціалізації виробництва (продукція рослинництва, їх конкретні види) може варіюватися від одного до 6 кварталів і майже не підлягає зменшенню.

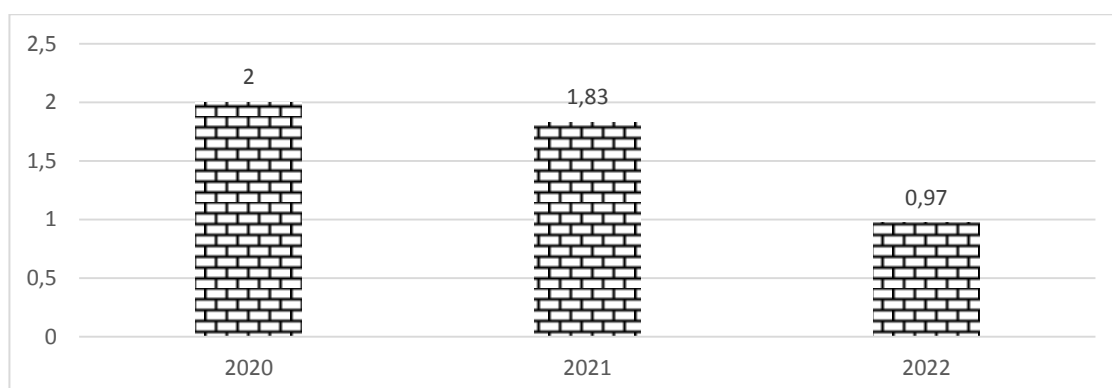

Рис. 2.6 Графік ймовірності банкрутства в ФГ «Орхідея»

2) Виражений сезонний характер виробництва. Пікові навантаження обумовлюються природними факторами (в рослинництві, наприклад, періодами посіву і збирання врожаю).

3) Нерівномірність використання активної частки основних активів (техніки) в одному операційному циклі в аграрній галузі і як наслідок збільшення виробничих витрат.

4) Повернення витрачених коштів може настати лише після закінчення повного циклу сільськогосподарського виробництва.

5) Небажаність використання вузької внутрішньогалузевої спеціалізації.

6) В якості основного засобу виробництва сільськогосподарської галузі виступає земля, яка має великий просторовий розкид, що збільшує транспортні витрати і віддаляє виробничу сферу від ринків збуту продукції.

7) Необхідність дотримання технологічної безперервності. Таким чином, для повної оцінки фінансового стану аграрного підприємства необхідно враховувати не тільки значення показників, що розраховуються за загальноприйнятими методиками, але і вищевказані особливості сільськогосподарського виробництва.

Висновки до другого розділу

В ФГ «Орхідея» за результатами виробничої діяльності 2020-2022 рр. показало наступне. Врожайність зросла при вирощуванні соняшнику і кукурудзи на зерно, відповідно на 4,5 і 1,9%, зменшилася – ячменю і озимої пшениці. Ефективність використання земельних угідь зросла на стільки, на скільки змінилися показники товарної продукції (зросла на 0,1%) і зменшилися на 11,7% за рахунок зменшення розміру прибутку на цю величину, оскільки площа не змінилася. Продуктивність праці має споріднену тенденцію до зростання (0,1%) завдяки росту виручки, в

розрахунку на 1 люд.-год. зростання склало 0,4%. Показники рентабельності зменшилися, водночас маючи позитивне значення. Найбільший рівень рентабельності в господарстві отримали за результатами роботи в 2021 р., найнижчі в 2022 р.

Темп росту доходу від реалізації продукції за 2020-2022 рр. склав лише 28,1 тис. грн., тобто він зріс лише на 0,1%. При одночасному темпі приросту витрат на 0,7%, в підсумку прибутковість виробництва зменшилася на 11,7%. Тенденція до зменшення чистого прибутку продовжується і в 2023 р., це показує як тренд прямолінійний (зменшення складе 62,55 тис. грн) так і поліноміальний (зменшення складе 1699,4 тис. грн), тобто за поліноміальним трендом в 2023 році фермерське господарство може отримати збиток.

В результаті індексного аналізу можна зробити висновок, що в звітному році відносно базового спостерігається зниження чистого прибутку на 125,1 тис. грн. (11,7%). За рахунок зміни рентабельності продаж чистий прибуток зменшився на 1105,5 тис. грн. За рахунок зміни виручки чистий прибуток зріс лише на 1,35 тис. грн.

Фінансовий рівень (потенціал) сформований в ФГ «Орхідея» в 2022 році зменшився відносно 2020 року. На його зменшення вплинуло не ефективно використання активів для виробництва сільськогосподарської продукції. В діапазоні середнього та низького рівня в фермерському господарстві знаходяться коефіцієнти абсолютної та швидкої ліквідності, тобто воно не спроможне в обумовлені строки розрахуватися з наявною заборгованістю, дана проблема спостерігається протягом 2020-2022 рр.

Один з найважливіших показників, коефіцієнт автономії, в 2020 р. склав 0,61, в 2021 - 0,84, що показує зростання фінансової незалежності, яка проявляється в своєчасності виконання власних зобов'язань підприємством і збільшення потенціалу залучення активів ззовні. Значення показника в 2022 р. опустилося до нижчої порогової межі - 0,5.

В цілому, фермерське господарство незалежно від позикових джерел фінансування, у нього стійке фінансове становище (хоча й знаходиться на не

високому рівні), що виявив аналіз фінансових коефіцієнтів. За аналізований період спостерігається тенденція зниження показників рентабельності сукупної діяльності. Істотна зміна пов'язана зі скороченням чистого прибутку в 2022 році (на 125,1 тис. грн.). Господарство може покривати поточні борги за рахунок грошових коштів і доходів від звичайної діяльності, про що говорить перевищення коефіцієнта швидкої ліквідності над нормативом.

Розрахований індекс Альтмана свідчить про задовільний фінансовий стан в фермерському господарстві був в 2020 і 2021 рр., тоді як в 2022 році він погіршився і реальна загроза банкрутства на 2023 рік посилилася.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Організаційно-економічні заходи поліпшення фінансового стану підприємства

У сучасному світі процес ефективного функціонування та економічного зростання аграрного підприємства залежить від забезпечення економічної безпеки їх діяльності та стійкого фінансового стану. У свою чергу від економічної безпеки підприємства залежить не тільки ефективність роботи осередку, а й продовольча безпека країни в цілому. Економічна безпека підприємства, а також його фінансова стійкість залежать більшою мірою від стану, використання та ефективності управління її активами. Відповідно в даній ситуації підприємства прагнуть забезпечити оптимально раціональний рух і збільшення ефективності використання власних активів. Це досягається за рахунок збереження власних коштів і відсутності зменшення їх обсягу. Необхідний обсяг активів, в тому числі оборотних, для виробництва продукції закладається у фінансовий план. А також, необхідне підвищення ефективності використання власних і запозичених коштів. Питання раціонального використання оборотних коштів займають важливе місце в системі заходів щодо підвищення ефективності діяльності та зміцнення фінансового стану аграрних підприємств, що в свою чергу відбивається на процесі відтворення.

Відносин між учасниками ринку здійснюються в основному за рахунок власних коштів, а при їх нестачі - із залученням позикових. При цьому фінансова стійкість у загальному випадку визначається саме співвідношенням власного і позикового капіталу [6]. У зв'язку з цим актуальною стає розробка фінансової стратегії як основного інструменту управління роботою компанії. Її основною метою є забезпечення суб'єкта

підприємництва достатніми фінансовими ресурсами для погашення наявних зобов'язань і, як наслідок, збереження права володіння активами в довгостроковому періоді.

Незважаючи на наявні труднощі, в яких функціонують аграрні підприємства, переважна більшість з них отримує прибуток як від основної діяльності. Політика залучення позикових коштів в більшості випадків дозволяє їм залишатися фінансово незалежними і платоспроможними. У той же час був виявлений ряд факторів, який у разі продовження намічених тенденцій, може призвести до ослаблення фінансової стійкості в майбутньому. До таких факторів належать: високий ступінь зносу основних засобів; низька частка позаобортних активів у сумарній вартості активів підприємства; недостатня сума високоліквідних активів (грошових коштів) для погашення найбільш термінової заборгованості; нерегульоване нарощування зобов'язань окремими фірмами, що знижує їх фінансову незалежність.

Розробка ефективної фінансової стратегії може стати одним з основних інструментів поліпшення фінансового стану та забезпечення фінансової стійкості в ФГ «Орхідея». Пріоритетні напрямки фінансової стратегії сільськогосподарських організацій в умовах, що склалися, на наш погляд, повинні включати позиції, представлені на рис. 3.1.

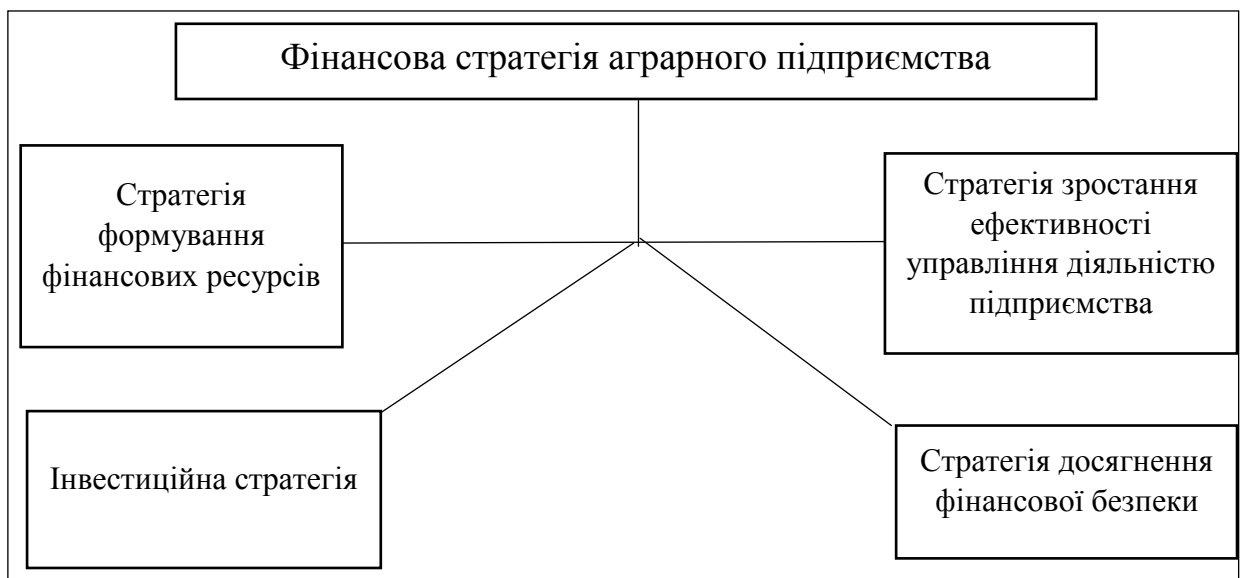

Рис.3.1 Пріоритетні напрями фінансової стратегії аграрного підприємства

Кожна з запропонованих складових фінансової стратегії повинна включати ряд заходів, спрямованих на зміцнення фінансової стійкості підприємства. Так, стратегія формування фінансових ресурсів повинна включати ряд заходів щодо збільшення вільних грошових коштів, яких в даний час у багатьох осередків недостатньо. Це може призвести до проблем з платоспроможністю при погашенні, в першу чергу, найбільш термінових зобов'язань. Низький рівень грошових коштів проявляється в зростанні кредиторської заборгованості постачальникам і підрядникам, по податках і зборах, іншим кредиторам.

Зазначимо, що нарощування фінансових ресурсів може відбуватися за двома напрямками:

- використання отриманої виручки на погашення короткострокових зобов'язань з метою недопущення їх неконтрольованого зростання;
- здійснення короткострокових фінансових вкладень із сум накопиченого нерозподіленого прибутку, що дозволить підприємству підвищити свою платоспроможність у короткостроковому періоді та отримати додатковий дохід. Для зниження рівня ризиків, а також, враховуючи, що аграрні підприємства не є професійними гравцями на біржі, можна запропонувати скористатися одними з найнадійніших варіантів вкладень, наприклад вклади в банк.

Не менше значення має і розробка інвестиційних рішень. Інвестиційна стратегія, виходячи з ситуації, що склалася, повинна включати заходи щодо оновлення основних засобів. Велика частина питань, які постають перед підприємствами, пов'язана з високим ступенем зносу, перш за все, будівель і споруд, техніки, а також нестачею окремих видів сільськогосподарської техніки для здійснення агротехнічних механізованих робіт. У табл. 3.1 представлена розрахована потреба в сільськогосподарській техніці в ФГ

«Орхідея», виходячи з посівних площ за даними 2022 року і нормативів в порівнянні з фактично сформованою ситуацією (за даними річних звітів підприємства).

Таблиця 3.1

Співставлення фактичної наявності і потреби в сільськогосподарській техніці в ФГ «Орхідея»

Найменування сільськогосподарських машин	Фактична наявність	Норматив	Надлишок (+), нестача (-)
Трактори	12	12	-
Автомобілі	8	-	-
Сівалки	1	2	-1
Плуги	1	2	-1
Борони, культиватори	1	2	-1
Зернозбиральні комбайни	2	2	-

Як свідчать дані табл. 3.1, в ФГ «Орхідея» практично за всіма видами техніки, необхідної для обробітку сільськогосподарських культур є в наявності. Виняток становлять агрегати причіпні агрегати, тобто не всі трактори не укомплектовані машинами для посівних, ґрунтообробних операцій. Мала кількість сільськогосподарської техніки, а також високий ступінь її зносу обумовлюють щорічне порушення агротехнологічних термінів польових робіт. В результаті підприємство недоотримає врожаї сільськогосподарських культур.

Врожайність сільськогосподарських культур в фермерському господарстві мали не високі показники, при цьому вона була вище середньої, що склалася по району. Це пояснюється, в першу чергу, сприятливими кліматичними умовами, характерними для території району. Вважаємо, що укомплектування машинно-тракторного парку необхідними агрегатами дозволить підприємству більш якісно проводити агротехнічні заходи, що дозволить отримувати більш високі врожаї і тим самим покращувати результати діяльності. Джерелами інвестицій можуть стати кошти накопиченого прибутку. Таким чином, основний напрямок інвестиційної

стратегії має включати придбання необхідної сільськогосподарської техніки за рахунок коштів нерозподіленого прибутку.

Стратегія зростання якості управління діяльністю повинна бути підпорядкована головній меті будь-якого комерційного підприємства - отриманню прибутку. Незважаючи на те, що за період 2020-2022 рр. підприємство отримувало чистий прибуток, у 2022 р. відзначена тенденція до зниження фінансових результатів, що свідчить про наявні резерви зростання. Так, виявлено, що реалізація продукції господарствами здійснюється не завжди найвигіднішим способом і в не найкращі часові періоди, особливо це стосується пікових періодів продажу, коли ціна має найнижчі значення. У більшості випадків реалізація продукції в ФГ «Орхідея» проводилася за цінами нижче середньо ринкових.

На ціну реалізації впливає два основних фактори: якість продукції та канали збуту. Використання першого фактора має проявлятися в орієнтуванні господарства на вирощування продукції більш високих класів. Також воно повинно шукати більш вигідні канали збуту продукції. Для цього необхідно вдосконалювати роботу відділу продажів.

Стратегія забезпечення фінансової безпеки дозволить підтримувати показники фінансової стійкості фермерського господарства в цілому. Враховуючи вплив факторів зовнішнього середовища, господарство зустрічається з необхідністю оперативного реагування на зміни умов ринку. Для цього необхідно забезпечити своєчасне отримання інформації про дії конкурентів, зміну кон'юнктури ринку та ін. При реалізації стратегії фінансової безпеки повинна бути забезпечена регулярна діагностика фінансової стійкості. Моніторинг фінансових показників забезпечує управлінський персонал організації необхідною фінансовою інформацією на кожному з етапів фінансового циклу компанії. Моніторинг показників фінансової стійкості дозволяє вирішувати такі завдання, як: постійне спостереження за бізнес-процесами в підприємстві; своєчасне виявлення негативних змін факторів внутрішнього середовища; попередження

виникнення негативних ситуацій; характеристика поточного положення для прийняття своєчасних управлінських рішень. Таким чином, формування фінансової стратегії є важливою умовою забезпечення сталого розвитку господарюючого суб'єкта. При цьому повинні враховуватися фактори зовнішнього і внутрішнього середовища. Реалізація запропонованих заходів дозволить організаціям отримати достатній запас фінансової міцності, наближаючи їх до абсолютно фінансово стійких господарюючих суб'єктів.

У цьому зв'язку, ефективне управління економічними процесами і фінансовим базується на засадах розуміння їх своєрідності, освоєнні важких взаємовідносин, що притаманні окремим економічним явищам та між ними, можливості прогнозувати результати диференційованих господарських дій. Достовірно визначати можливість отримання найкращих комбінацій діяльності аграрного підприємства дозволяє такий метод як економіко-математичне моделювання. Застосування цього способу дослідження робить можливим для менеджера мати інформацію для пошуку рішень на оптимальних засадах для планування різноманітних видів діяльності.

З метою отримання більш високих результативних показників проведемо розрахунок (модель) оптимального поєднання посівних площ з урахуванням прибутку, який отримується з 1 га посіву відповідної сільськогосподарської культури. Оскільки в господарстві вже доволі тривалий період дотримуються постійної системи сівозмін – вирощування зернових і олійних, при встановленні обмежень врахуємо це в побудові моделі. На перспективу і враховуючі зібрані площі 2023 року, в структурі сівозмін змін не передбачено.

За критерієм максимізації прибутку позначимо обмеження у визначенні обсягів площ: X_1 – площа посіву соняшника, га; X_2 – площа посіву озимої пшениці, га; X_3 – площа посіву ярого ячменю, га; X_4 – площа посіву кукурудзи на зерно, га.

Обмеження по посівним площам в господарстві проведемо у відповідності до науково обґрунтованих норм за умов максимального і мінімального їх значення.

Прибуток в розрахунок на 1 га за соняшником на перспективу складе 705,6 грн. (враховуючі дані за три попередні роки), озимою пшеницею – 390,7 грн., ярим ячменем – 295,8 грн., кукурудзою на зерно – 245,4 грн.

Враховуючі максимальне і мінімальне значення посівних площ і прибуток з розрахунку 1 га площ посіву сформуємо цільову функцію – максимум прибутку від вирощування всіх сільськогосподарських культур у вигляді рівності: $F = P_1X_1 + P_2X_2 + P_3X_3 + P_4X_4$.

Розрахунки проведемо в додатку А, на підставі сформованих обмежень і базових даних ФГ «Орхідея». Таким чином, розрахували оптимальний розподіл посівної площі.

X_1 – 250 площа посіву соняшника, га;

X_2 – 510 площа посіву озимої пшениці, га;

X_3 – 220 площа посіву ярого ячменю, га;

X_4 – 33 площа посіву кукурудзи на зерно, га.

Оптимальна площа ріллі - 1013 га, що означає всі 100% сільськогосподарських угідь використовуються під посіви. Землі під пари чи резервні відсутні.

Найкращий варіант комбінування посівних площ і розмір прибутку від його впровадження представимо в табличній формі (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

**Економічна ефективність від впровадження
оптимізаційної структури посівів**

Показник	2022	2024	2024 до 2022,	
			%	(+, -)
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	22110,2	22386,4	101,2	276,2
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	21169,5	21169,5	100,0	-
Прибуток від реалізації – всього,	940,7	1216,9	129,4	276,2

тис. грн.				
– на 1 га, грн.	928,63	1201,28	129,2	272,65
Рівень рентабельності, %	4,4	5,7	-	1,3
Рівень рентабельності продаж, %	4,3	5,4	-	1,1

В результаті дослідження отримаємо в фермерському господарстві зростання прибутку від реалізації продукції на 276,2 тис. грн (29,4%) від збалансування сівозміни (за експертними оцінками спеціалістів господарства). В розрахунку на 1 га прибуток зросте на 272,65 грн. (29,2%). Ефективність зросте з виробництва продукції на 1,3 в.п., а цінова конкурентоспроможність – на 1,1 в.п.

Зазначене зростання в перспективі дозволить посилити фінансовий стан підприємства і досягти реалізацію фінансової стратегії у напрямку інвестиційної стратегії.

3.2 Оцінка ризиків, які впливають на фінансовий стан підприємства

Посилення негативного впливу зовнішніх макроекономічних факторів при збереженні традиційних галузевих особливостей виникнення ризиків у аграрних підприємств, оцінка можливих загроз і збитків, обґрунтування організаційно-економічних заходів щодо їх попередження стало в основі мети розробки виявлення та оцінки ризиків у аграрних підприємств (рис. 3.2).

Застосування її полягає у використанні системного підходу при ідентифікації ризиків, експертного - при їх аналізі, що дозволяють визначити сукупність всіх істотних потенційно небезпечних ситуацій, що вимагають прийняття і реалізації превентивних заходів. Включає в себе: постановку завдань, обґрунтування принципів класифікації ризиків і методів їх оцінки, етапи реалізації, інтерпретацію отриманих результатів [17]. Розроблена сукупність етапів спрямована на послідовне виявлення та оцінку ризиків аграрного підприємства.

Перший крок це ідентифікація ризиків, що дозволяє виявити властиві організації негативні ситуації за видами продукції та діяльності, суб'єкту в цілому, включає наступні блоки: дослідження внутрішніх і зовнішніх факторів (проводиться стратегічний аналіз внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства на підставі SWOT-аналізу; вивчається «ближнє» зовнішнє оточення з використанням моделі 5 конкурентних сил М. Портера; розглядаються особливості «далекого» зовнішнього оточення підприємства на підставі STEEPLED-аналізу);

3.2 Методика виявлення та оцінки ризиків у аграрних підприємствах

– аналіз ретроспективної та поточної інформації (розглядаються якісні параметри та тенденції розвитку підприємства, результати функціонування за довгостроковий період; визначаються напрямки і сила впливу факторів на досягнуті результати, в тому числі в рамках певних територіальних меж з використанням кореляційно-регресійного аналізу; порівнюються підсумки діяльності організації з кращими підприємствами вітчизняного сільського господарства, а також щодо середніх значень сукупностей, виділених за допомогою статистичних угруповань);

– прогнозування розвитку організації (на підставі екстраполяції виявлених тенденцій визначаються прогнозні орієнтири діяльності; методом сценаріїв розробляються варіанти розвитку суб'єкта з урахуванням різних очікуваних внутрішніх і зовнішніх змін). Результатом аналітичної роботи в рамках I етапу є виявлені джерела і фактори ризику, перелік поточних і перспективних ризиків.

Другий крок це опис ризиків, являє собою систематизацію отриманої в процесі ідентифікації інформації по кожному з них, в тому числі побудова динамічних моделей розвитку негативних ситуацій, визначення умов і особливостей їх переходу з потенційного стану в фактично, які відбулися. Результати оформляються у вигляді карти ідентифікованих ризиків – табличне відображення виявлених викликів, небезпек і загроз із зазначенням ризикоутворюючих джерел і факторів.

Третій крок це аналіз і оцінка ризиків, дозволяє встановити такі кількісні параметри, як: ймовірність настання одного випадку (оцінюється величиною від 0 до 1); кількість випадків протягом року; втрати від настання одного випадку (натуральна і вартісна оцінка втрат ресурсів, економічних

вигод); рівень ризику (оцінюється для одного випадку - формула 3.1 і в цілому за рік - формула 3.2):

$$R_i = P_i \times D_i \quad (3.1)$$

де R_i - рівень одного випадку ризику; P_i - ймовірність настання одного випадку ризику; D_i - величина втрат від одного випадку ризику;

$$R_i = P_i \times D_i \times F_i \quad (3.2)$$

де R_i - рівень ризику в річному вираженні; F_i - кількість випадків ризику протягом року.

У процесі досліджень визначено, що окремі ризики відрізняються між собою не тільки ймовірністю і частотою настання, величиною передбачуваного збитку, але і термінами (часом) виникнення і тривалістю дії. У даному зв'язку доцільний розрахунок рівня інтегрального ризику за видом продукції, галузі, організації не тільки за рік, але і за певний календарний місяць. Отримані дані дозволять встановити найбільш і найменш ризиконапружений виробничі періоди. Негативні ситуації пропонується аналізувати за допомогою експертного методу. Алгоритм проведення експертної оцінки включає таку послідовність дій:

1. Вибір фахівців та створення груп експертів. Експертами можуть бути: керівник, його заступники, головні фахівці та середньої ланки та інше.

2. Виокремлення питань і формування анкетних опитувань. В них фахівцям пропонується за допомогою бальної шкали оцінити виявлені раніше ризики, відобразити і оцінити негативні обставини, які виникли і здійснюють вплив на діяльність.

3. Робота з фахівцями. Фахівцю, виходячи з його посадових обов'язків, професійних навичок, знань і досвіду, пропонується до заповнення опитувальний лист з переліком ризиків, які слід оцінити за певними критеріями (III етап методики), використовуючи розроблену бальну шкалу (табл. 3.3). Застосування встановленої бальної шкали спроможне здійснити квантифікацію якісних ознак ризиків, тобто дати їм кількісну оцінку.

4. Обробка опитувальних листів. За кожним і-м ризиком на підставі формул 3.3 – 3.5 визначається середня арифметична величина експертних бальних оцінок розглянутих критеріїв:

ймовірність виникнення:

$$P_i = \frac{\sum_{e=1}^s P_i^e}{s} \quad (3.3)$$

частота настання: $F_i = \frac{\sum_{e=1}^s F_i^e}{s} \quad (3.4)$

Таблиця 3.3

Бальна шкала оцінки ризиків за окремими критеріями

Оцінка, бал	Критерій		
	ймовірність виникнення	частота виникнення	величина втрат від одного випадку
1-2	Виникнення події малоймовірно чи неможливо	Практично немож- ливий (не зустріча- ється і не очікується)	Прийнятний
3-4	Подія ймовірно не відбудеться, ніж відбудеться	Малоймовірно (в оста- нні декілька років не виникала, але очікується)	Чутливий
5-6	Події мають більшу ймовірність виникнення, ніж ненастання	Рідко (один раз на рік)	Значимий
7-8	Ймовірність виникнення події досить висока	Цілком ймовірно (два-три рази на рік)	Суттєвий
9-10	Подія відбудеться обов'язково	Часто (чотири і більше разів на рік)	Катастрофічний

величина втрат:

$$D_i = \frac{\sum_{e=1}^s D_i^e}{s} \quad (3.5)$$

де і - найменування (різновид) ризику;

е, s - експерт, який брав участь в опитуванні, і їх загальне число;

P_i^e , F_i^e , D_i^e - бальна оцінка е-м експертом ймовірності виникнення, частоти настання і величини втрат від одного випадку і-го ризику. На підставі розрахованих середніх величин індивідуальних параметрів

визначається рейтингова оцінка (RR_i) кожного ризику (формула 3.6):

$$RR_i = \sqrt[3]{P_i \times F_i \times D_i}.$$

Індивідуальні рейтингові оцінки ризиків за допомогою підсумовування використовуються для розрахунку сукупної рейтингової оцінки інтегрального ризику в певних просторово-часових масштабах. Всі перераховані вище показники розраховуються також за залишковими ризиками після реалізації попереджувальних заходів.

5. Аналіз отриманих результатів. Розраховані середні бальні оцінки ймовірності, частоти і величини втрат від настання ризиків, отримані на їх основі індивідуальні і сукупні рейтингові оцінки, а також рівень індивідуальних і інтегрального ризиків в різних просторово-часових масштабах дають можливість визначити ситуації і зони з найбільшим загрозливим потенціалом для аграрних підприємств.

Крок четвертий – класифікація ризиків, що здійснюється відповідно до затвердженої в організації системою критеріїв і категорій. Пропонуються наступні класифікаційні ознаки ризикових ситуацій: джерело виникнення (внутрішні, зовнішні); сфера виникнення; величина наслідків (допустимі, критичні, катастрофічні); характер наслідків; час виникнення (ретроспективні, поточні, перспективні) можливість передбачення (прогнозовані, непрогнозовані); можливість страхування; комплексність дослідження (прості, складні). Кожному ідентифікованому ризику буде присвоєно певний перелік систематизуючих критеріїв, що дозволяють групувати негативні ситуації за однаковими ознаками.

На кроку п'ятому відбувається ранжування ризиків, являє собою процес упорядкування ідентифікованих негативних подій за рівнем і рейтинговою оцінкою. Проводиться за окремими категоріями ризиків, видами продукції, галузями, підприємству в цілому.

Види внутрішніх ризиків:

1) кадрові ризики – ризики спричинені людським фактором, до них належать недостатня кваліфікація співробітника, зниження продуктивності праці, розкрадання, зловживання посадовими повноваженнями тощо;

2) проектні ризики спричинені наявністю помилок у проектах, при якому термін повноцінної роботи проекту відсувається в часі, підприємство витрачає більше матеріальних і фінансових ресурсів для виправлення допущених помилок;

3) технічні ризики пов'язані з неналежним, невірним використанням обладнання, пристроїв, наявністю неправильних технологічних розробок; вони виникають в результаті відмови машин, обладнання через неправильне їх застосування; ситуація може стати небезпечною для співробітників і продукції, що випускається, тому що для усунення технічних неполадок потрібен час, матеріальні ресурси, виникнуть простої обладнання;

4) технологічні ризики виходять від технологій низької якості, неперевірених методики, через невідповідність прийнятим нормам, використанням неякісних методики виробництва або продажу продукції, невірних технологій реалізації проектів, не перевірених на практиці, що загрожує існуванню всього підприємства або його економічному стану;

5) організаційні ризики пов'язані з прийняттям неправильних управлінських рішень, з помилками в плануванні, включаючи кадрові ризики;

6) фінансові ризики виникають через помилки в плануванні, виконанні бюджету якого-небудь проекту; при реалізації цих ризиків доведеться змінити принцип фінансування всієї фірми, чим її співробітники і власники будуть незадоволені.

Дозволяє виділити небезпеки та загрози з найбільшим потенціалом втрат, а також порівняти галузі та види продукції за рівнем інтегрального ризику та сукупною рейтинговою оцінкою, що допомагає встановити найбільш вразливі з них. В результаті будуть виділені істотні ризики, що вимагають попереджувальних заходів, і несуттєві, вплив яких на організацію

визнано незначним, допустимим, а керуючий вплив пов'язаний з великими матеріальними і фінансовими витратами в порівнянні з можливим збитком. Розроблена методика пройшла апробацію в ФГ «Орхідея», що дозволило встановити і дослідити комплекс властивих організації ризиків (природно-кліматичних, техніко-технологічних, організаційних та ін.), визначити їх видіву, просторову і часову концентрацію.

Сформований висновок, незважаючи на очевидну успішність програмно-цільового управління, підкреслює найбільш істотний вплив з сукупності стримуючих факторів зростання – природно-кліматичних умов. Мета мінімізації ризиків і реалізації економічного потенціалу в фермерському господарстві лежить на стику природних і технологічних умов господарювання. І чим складніше природне середовище, тим більше інвестицій потрібно для створення і розвитку стійкого ефективного виробництва.

Вирішення цього питання полягає у використанні технологій точного землеробства, яка зводиться до оцінки застосовуваної техніки і відповідних технологій при обробітці окремих сільськогосподарських культур. Безперечно, що в цілому по підприємству агроекономічний результат від об'єднання технологій точного землеробства, включаючи синергетичний ефект, стане більш високим порівняно із застосуванням окремих технологічних комплексів.

У цьому зв'язку слід виділити основні фактори, що визначають динаміку матеріальних і трудових витрат (посівний матеріал, добрива, засоби захисту рослин, паливо, витрати праці та ін.) і підвищення врожайності сільськогосподарських культур: неоднорідність полів за родючістю ґрунтів (чим вона вища щодо оптимальних умов для росту і розвитку культурних рослин, тим більші можливості для економії виробничих ресурсів і підвищення врожайності); інтенсифікація виробництва (економічна ефективність точного землеробства підвищується при більш високому рівні інтенсифікації виробництва за рахунок зниження витрат засобів

виробництва); розмір господарства або площі сільськогосподарських угідь, на якій проводяться диференційовані заходи (зі збільшенням оброблюваної ділянки в системі точного землеробства знижуються витрати на одиницю площі, так як при цьому постійні витрати розподіляються на велику територію; в той же час у кожної машини існує визначена межа продуктивності за площею, перевищення останнього передбачає додаткові витрати, які призводять до збереження і навіть зростання рівня змінних витрат).

Обладнання, необхідне для забезпечення цифровізації технологічних процесів у рільництві при вирощуванні озимої пшениці, включає в себе комплекс апаратних і технічних засобів: датчиків, ґрунтових сенсорів, систем диференційованого контролю. Система диференційованого контролю Green Seeker RT200C для забезпечення цифровізації технологічних процесів на 400 га, величина яких становить 286,5 тис. грн. З метою оптимізації інвестиційних витрат був використаний математичний принцип мінімаксу, основу якого визначає стратегія розвитку фермерських господарств, де мінімальні вкладення інвестиційних ресурсів дозволяють здійснити максимально можливості науково-технічного прогресу. Слід зазначити, що ергономіка технологічних операцій в результаті цифровізації дозволяє значно знизити сукупні витрати виробничих ресурсів в розрахунку на 1 га посіву.

В результаті застосування засобів цифровізації дозволяється забезпечити істотну економію посівного і паливно-мастильного матеріалу, а також добрив і засобів захисту рослин, що відбувається за рахунок диференціації їх внесення. При цьому здійснення переходу від традиційної до мінімальної і нульової технології обробки ґрунту з впровадженням засобів цифровізації дозволяє забезпечити подальше скорочення витрат на насіннєвий і паливно-мастильний матеріали, що складе більше 30%, економія витрат на запасні частини і амортизацію змінюється від 10 до 40%, а скорочення витрат на оплату праці варіюють від 25 до 35%, незначно знижуються витрати на електроенергію від 4 до 6%. У той же час перехід до

нових технологій призводить до зростання витрат на мінеральні добрива і засоби захисту рослин, величина яких об'єктивно істотно підвищується на 15-30% зростає.

Застосування нових технологій обробки ґрунту, з точки зору оптимізації технологічних операцій та економії виробничих витрат, є виправданим. Аналіз зіставлення параметрів врожайності та економічної ефективності свідчить про суттєвий приріст врожайності озимої пшениці від 3 до 4,3 ц/га, що зумовлено диференціацією внесення необхідних добрив на посівах. При цьому ергономіка технологічних операцій дозволяє забезпечити скорочення витрат праці, що забезпечує сумарний економічний ефект в результаті цифровізації на 1 га в розмірі до 855 грн. з врахуванням загальної площі посіву економія складе 359,4 тис. грн. Обґрунтування економічної ефективності застосування засобів цифровізації, в рамках традиційної технології обробітку зернових сільськогосподарських культур в рамках методу порівняння додаткових техніко-економічних показників, представлено в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Показники економічної ефективності застосування засобів цифровізації в рамках традиційної технології обробітку зернових культур (озимої пшениці)

Показник	Технологія		в % від базових показників
	традиційна	традиційна з використанням засобів цифровізації	
Врожайність, ц/га	39,3	43,0	109,4
Затрати праці, люд.-год. на 1 га посіву	25,55	24,94	97,6
1 ц продукції	0,65	0,58	89,2
Витрати, грн. на: 1 га посіву	16333,08	17015,1	104,2
1 ц продукції	415,6	395,7	95,2

З урахуванням безперервного здешевлення і розширення цифрових рішень в агробізнесі, такий підхід дозволить суттєво, збільшити

продуктивність праці в галузі. Обумовлено це, перш за все, розширенням технологій обробітку засобами цифровізації, які підвищують: точністю планування виробничого графіка робіт; обґрунтованість і своєчасність застосування заходів щодо запобігання втрат урожаю у випадках високої ймовірності природних ризиків, хвороб і шкідників; контроль екологічних параметрів ведення сільськогосподарського виробництва; можливості прогнозування врожайності сільськогосподарських культур, собівартості їх виробництва і фінансових результатів господарюючих суб'єктів.

Висновки до третього розділу

В ФГ «Орхідея» з метою поліпшення фінансового стану є доцільним розробка ефективної фінансової стратегії, яка передбачає: стратегію формування фінансових ресурсів, інвестиційну стратегію, стратегія зростання ефективності управління діяльністю підприємства, стратегія досягнення фінансової безпеки.

Реалізація інвестиційної стратегії передбачає укомплектування машинами для посівних, ґрунтообробних операцій машино-тракторний парк фермерського господарства. З цією метою розроблена модель щодо використання наявних ресурсів в оптимальних межах. З цією метою планується отримати зростання прибутку від реалізації продукції на 276,2 тис. грн (29,4%), що буде досягнуто збалансування сівозміни до оптимальних розмірів. В розрахунку на 1 га прибуток зросте на 272,65 грн. (29,2%). Ефективність зросте з виробництва продукції на 1,3 в.п., а цінова конкурентоспроможність – на 1,1 в.п.

Проведена оцінки ризиків у аграрному підприємстві. Визначено, що незважаючи на очевидну успішність програмно-цільового управління, найбільш істотний вплив з сукупності стримуючих факторів зростання виробництва – природно-кліматичних умов. Мета мінімізації ризиків і реалізації економічного потенціалу в фермерському господарстві лежить на дотичній природних і технологічних умов господарювання. Вирішення цього

питання полягає у використанні технологій точного землеробства, яка передбачає застосовуваної техніки і відповідних технологій при обробітку окремих сільськогосподарських культур. В господарстві обладнання, необхідне для забезпечення цифровізації технологічних процесів у рільництві при вирощуванні озимої пшениці, включає в себе комплекс апаратних і технічних засобів: датчиків, ґрунтових сенсорів, систем диференційованого контролю. Система диференцированого контролю Green Seeker RT200C для забезпечення цифровізації технологічних процесів на 400 га, величина яких становить 286,5 тис. грн. Застосування її дозволяє забезпечити скорочення витрат праці, що забезпечує сумарний економічний ефект в результаті цифровізації на площі посіву озимої пшениці в розмірі 359,4 тис. грн.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В результаті проведеної оцінки фінансового стану аграрного підприємства зробимо наступні висновки.

Фінансовий стан можна охарактеризувати як кінцевий результат всієї здійснюваної діяльності осередку, що визначає його фінансову конкурентоспроможність і потенціал в ефективній реалізації економічних мотивів всіх учасників діяльності. На фінансовий стан здійснює вплив такі фактори як конкурентоспроможність на ринку, а також вибір оптимальної фінансової стратегії. Взаємодіючи один з одним, ці чинники нерідко різноспрямовано впливають на результати життєдіяльності суб'єктів: одні зі знаком «плюс», інші зі знаком «мінус». Також фактори можна розділити на такі групи як основні і другорядні; внутрішні і зовнішні.

Основними питання, які вирішує аналіз фінансового стану це: оцінка економічного потенціалу суб'єкта підприємництва (оцінка майнового стану, фінансового стану та стійкості); оцінка та аналіз результативності будь-яких видів діяльності (аналіз поточної діяльності та аналіз рентабельності).

В ФГ «Орхідея» за результатами виробничої діяльності 2020-2022 рр. показало наступне. Врожайність зросла при вирощуванні соняшнику і кукурудзи на зерно, відповідно на 4,5 і 1,9%, зменшилася – ячменю і озимої пшениці. Ефективність використання земельних угідь зросла на стільки, на скільки змінилися показники товарної продукції (зросла на 0,1%) і зменшилися на 11,7% за рахунок зменшення розміру прибутку на цю величину, оскільки площа не змінилася. Продуктивність праці має споріднену тенденцію до зростання (0,1%) завдяки росту виручки, в розрахунку на 1 люд.-год. зростання склало 0,4%. Показники рентабельності зменшилися, водночас маючи позитивне значення. Найбільший рівень рентабельності в господарстві отримали за результатами роботи в 2021 р., найнижчі в 2022 р.

Темп росту виручки за 2020-2022 рр. склав лише 28,1 тис. грн., тобто він зріс лише на 0,1%. При одночасному темпі приросту витрат на 0,7%, в підсумку прибутковість виробництва зменшилася на 11,7%. Тенденція до зменшення чистого прибутку продовжується і в 2023 р., це показує як тренд прямолінійний (зменшення складе 62,55 тис. грн) так і поліноміальний (зменшення складе 1699,4 тис. грн), тобто за поліноміальним трендом в 2023 році фермерське господарство може отримати збиток.

В результаті індексного аналізу можна зробити висновок, що в звітному році відносно базового спостерігається зниження чистого прибутку на 125,1 тис. грн. (11,7%). За рахунок зміни рентабельності продаж чистий прибуток зменшився на 1105,5 тис. грн. За рахунок зміни виручки чистий прибуток зріс лише на 1,35 тис. грн.

Фінансовий рівень (потенціал) сформований в ФГ «Орхідея» в 2022 році зменшився відносно 2020 року. На його зменшення вплинуло не ефективне використання активів для виробництва сільськогосподарської продукції. В діапазоні середнього та низького рівня в фермерському господарстві знаходяться коефіцієнти абсолютної та швидкої ліквідності, тобто воно не спроможне в обумовлені строки розрахуватися з наявною заборгованістю, дана проблема спостерігається протягом 2020-2022 рр.

Один з найважливіших показників, коефіцієнт автономії, в 2020 р. склав 0,61, в 2021 - 0,84, що свідчить про збільшення фінансової незалежності, підвищуючи гарантії погашення підприємством своїх зобов'язань і розширюючи можливості залучення коштів з боку. Але в 2022 р. помітно його зниження до мінімального порогового значення на рівні 0,5.

В цілому, фермерське господарство незалежно від позикових джерел фінансування, у нього стійке фінансове становище (хоча й знаходиться на не високому рівні), що виявив аналіз фінансових коефіцієнтів. За аналізований період спостерігається тенденція зниження показників рентабельності сукупної діяльності. Істотна зміна пов'язана зі скороченням чистого прибутку в 2022 році (на 125,1 тис. грн.). Господарство може покривати

поточні борги за рахунок грошових коштів і доходів від звичайної діяльності, про що говорить перевищення коефіцієнта швидкої ліквідності над нормативом.

Розрахований індекс Альтмана свідчить про задовільний фінансовий стан в фермерському господарстві був в 2020 і 2021 рр., тоді як в 2022 році він погіршився і реальна загроза банкрутства на 2023 рік посилилася.

В ФГ «Орхідея» з метою поліпшення фінансового стану є доцільним розробка ефективної фінансової стратегії, яка передбачає: стратегію формування фінансових ресурсів, інвестиційну стратегію, стратегія зростання ефективності управління діяльністю підприємства, стратегія досягнення фінансової безпеки.

Реалізація інвестиційної стратегії передбачає укомплектування машинами для посівних, ґрунтообробних операцій машино-тракторний парк фермерського господарства. З цією метою розроблена модель щодо використання наявних ресурсів в оптимальних межах. З цією метою планується отримати зростання прибутку від реалізації продукції на 276,2 тис. грн (29,4%), що буде досягнуто збалансування сівозміни до оптимальних розмірів. В розрахунку на 1 га прибуток зросте на 272,65 грн. (29,2%). Ефективність зросте з виробництва продукції на 1,3 в.п., а цінова конкурентоспроможність – на 1,1 в.п.

Проведена оцінки ризиків у аграрному підприємстві. Визначено, що незважаючи на очевидну успішність програмно-цільового управління, найбільш істотний вплив з сукупності стримуючих факторів зростання виробництва – природно-кліматичних умов. З метою мінімізації ризиків є впровадження технологій точного землеробства. Запропоновано використання обладнання, необхідного для забезпечення цифровізації технологічних процесів при вирощуванні озимої пшениці, яке включає в себе комплекс апаратних і технічних засобів: датчиків, ґрунтових сенсорів, систем диференційованого контролю (Green Seeker RT200C), вартість якого становить 286,5 тис. грн. Застосування його дозволяє забезпечити скорочення

витрат праці, що забезпечує сумарний економічний ефект в результаті цифровізації на площі посіву озимої пшениці в розмірі 359,4 тис. грн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверіна М.Ю. Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства: шляхи покращення. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 9. С. 92-100.
2. Бойчик І. М. Економіка підприємства. Львів, 2009. 101 с. 6.
3. Бородей Д.В. Роздобудько Е.О. Теоретичні підходи до визначення диверсифікації в економіці. *Актуальні проблеми економіки, управління та маркетингу в аграрному бізнесі: матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*, м. Дніпро, 05-06 жовтня 2023 р. Дніпро, ДДАЕУ, 2023. С. 16-17.
4. Бреус С.В., Шматуха В.С. Оцінка фінансового стану підприємства та основні напрями його покращення. *International Scientific Journal*, 2016. Випуск 12. Режим доступу: <http://www.inter-nauka.com/issues/2016/12/1871>
5. Газуда М.В., Індус К.П., Лалакулич М.Ю. Детермінанти формування і удосконалення системи управління фінансовим потенціалом України. Ужгород: Видавництво «ФОП Сабов А.М.», 2017. 241 с.
6. Городинська Д. М. Економічна стійкість підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 10(42). С. 141–146.
7. Давиденко Н. М. Методологічне забезпечення проведення аналізу фінансового стану підприємств. *Вісник ЖДТУ. Економічні науки*. 2003. № 4(26). С. 92-98.
8. Дацун А.О. Система показників експрес-аналізу фінансового стану підприємства. *Управління розвитком*. 2013. №17 (157). С.148–152.
9. Денисенко М. П., Гришко А. М. Заходи покращання фінансового стану підприємств у сучасних умовах господарювання. *Економіка та держава*. 2019. № 12. С. 61–65.
10. Денисенко М.П. Стан та тенденції розвитку сучасного підприємства: монографія. Київ: ДКС центр. 2019. 464 с.

11. Дончак Л.Г., Ціхановська О.М. Ділова активність підприємства та шляхи її зміцнення. *Економіка та управління підприємствами*. 2017. Випуск 10. С. 250-255.
12. Загірняк Д.М., Глухова В.І., Кравченко Х.В. Діяльність комунальних підприємств і їх фінансове забезпечення в умовах децентралізації. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/1_2021/14.pdf
13. Івахненко В.М., Горбатюк М.І., Львовчкін В.С. Економічний аналіз. Київ : КНЕУ, 2006. 176 с.
14. Карпенко Г. В. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства. *Економіка та держава*. 2010. №1. С. 61-62.
15. Ковальчук І. Економіка підприємства : навчальний посібник. Київ: Знання. 2008. 679 с.
16. Ковальчук Н.О. Оцінка фінансового потенціалу підприємства. *Економіка та суспільство*, 2021. №34. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-33>
17. Корнева Н.О., Шаповалова І.О. Шляхи покращення фінансового стану підприємств. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Економічні науки*. 2013. Вип. 5.1. С. 55-60.
18. Корнійчук Г.В. Економічний зміст фінансового потенціалу підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Випуск 7. Ч. 2. С. 26–29.
19. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства. Київ: Знання. 2010. 354 с.
20. Кузьменко В. П. Вертикальна інтеграція як фактор економічного зростання країн. Київ : Знання. 2010. 256 с.
21. Ладунка І.С., Кучеренко Є.А. Шляхи покращення фінансового стану підприємств в сучасних економічних умовах. *Економіка і суспільство*. 2016. № 5. С.185–188.

22. Марченко В. М., Бондар А. І. Оцінювання фінансового потенціалу підприємства на прикладі ПРАТ «СКФ Україна». *Ефективна економіка*. 2018. №5. <http://www.economy.nayka.com.ua/>
23. Марченко В.М., Бондар А.І. Методичний підхід до оцінювання фінансового потенціалу підприємства. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва. Збірник наукових праць*. 2017. №20. С. 142–149.
24. Мельник О. Г. Фінансовий потенціал машинобудівного підприємства: сутність та індикатори оцінювання. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2007. № 606. С. 46–51.
25. Мороз Е. Г. Економічні особливості застосування факторингу в Україні Київ: Знання, 2011. 341 с.
26. Набатова Ю.О., Чорненко О.С. Шляхи та напрямки поліпшення фінансової діяльності суб'єкта господарювання. *Ефективна економіка*. 2018. №11. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2018/78.
27. Обущак Т.А. Сутність фінансового стану підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. №9. С. 92-100.
28. Онишко С. Фінансовий потенціал інноваційного розвитку економіки. *Фінанси України*. 2003. № 6. С. 67–74.
29. Островська О.А. Оцінка фінансового стану підприємств та шляхи її удосконалення (на прикладі підприємств будівельних матеріалів): автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01. Київ. нац. екон. унт. Київ. 2014. 20 с.
30. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання. Тернопіль, 2001. 456 с.
31. Приходько Н.І. Поняття фінансового стану підприємства: деякі аспекти його визначення. *ФІП ФІП PSE*. 2010. Т. 8. С. 188-190.
32. Про затвердження Методики аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки: Наказ МФУ від

14.02.2006 № 170 Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0332-06>.

33. Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації: Наказ МФУ та Фонду державного майна України від 26.01.2001 № 49/121 Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01>.

34. Рогач С.М., Гуцул Т.А., Ткачук В.А. та ін. Економіка і підприємництво, менеджмент. К.: Компринт, 2015.

35. Роздобудько Е. Особливості оцінки фінансового стану аграрних підприємств. *Економічні проблеми модернізації та інвестиційно-інноваційного розвитку аграрних підприємств: Збірник тез всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції молодих вчених і здобувачів (27-28 квітня 2023 р. м. Дніпро)*. Дніпро, 2023. С.143-145.

36. Рудницька О.М., Біленька Я.Р. Шляхи покращення фінансового стану українських підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Збірник наукових праць*. 2009. № 639. С. 132-138.

37. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства. Київ: Знання, 2008. 662 с.

38. Свірський В. Фінансовий потенціал: теоретико-концептуальні засади. *Світ фінансів*. 2007. № 4(13). С. 43–51.

39. Смачило В.В., Будникова Ю.В. Оцінка фінансової стійкості підприємств. *Економічний простір: Збірник наукових праць*. 2008. №20/2. С. 35-40.

40. Стеців І.І., Пігура І.С. Проблеми формування інформації щодо фінансового стану підприємства. *Науковий вісник*. 2006. № 16 С.167-170.

41. Тлумачний словник української мови. Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/potencial>

42. Турчак В.В., Чижинська С.Д. Методика оцінки фінансового потенціалу підприємства в сучасних умовах господарювання. *Молодий вчений. Серія: Економічні науки*. 2014. № 8 (11). С. 49-52.

43. Федонін О., Репіна І., Олексюк О. Потенціал підприємства: формування та оцінка. Київ: КНЕУ. 2004. 316 с.
44. Федоренко В. І. Оцінка та діагностика фінансового стану підприємства. Київ: Либідь. 2010. 227 с.
45. Черниш С.С. Проблеми застосування методик аналізу фінансового стану на вітчизняних підприємствах. *Інноваційна економіка*. 2012. № 5. С. 142-146.
46. Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами економічної діяльності Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
47. Шморгун Н.П., Головка В.І. Фінансовий аналіз. Київ: Центр навчальної літератури. 2006. 528 с.
48. Юрій Є.О., Руснак Т.В. Шляхи покращення фінансового стану підприємства в сучасних умовах. *Економіка і суспільство*. 2018. №16. С.560–565.

Додаток А

Оптимальні площі посівів в фермерському господарстві

Змінні	X_1	X_2	X_3	X_4		
Коефіцієнт цільової функції	705,6	390,7	295,8	245,4	1216,9	
	250	510	220	33		
Обмеження по загальній площі	1	1	1	1	1013	1013
Обмеження по мінімальній і максимальній площі вирощування культур	1	0	0	0	150	150
	1	0	0	0	250	250
	0	1	0	0	420	420
	0	1	0	0	510	510
	0	0	1	0	200	200
	0	0	1	0	220	220
	0	0	0	1	243	243
	0	0	0	1	33	33